

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 14. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	417
Dan se z mrakom v boju vnema. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	419
Spomini. I., II., III., IV. (Zložil <i>E.</i>)	420
Takšni so! (Povest. — Spisal <i>dr. Fr. D.</i>) [Dalje.]	421
O ta testament! (Novela. — Spisal <i>Podgoričan.</i>) [Dalje.]	428
Kam sedaj? (Spisal <i>Ivo Trošt.</i>) [Dalje.]	435
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	439
V logu. I. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	443
Izprehodi po Slavoniji. (Spisal <i>dr. J. Marinko.</i>) [Konec]	444
Književnost	446
<i>Srbsko-hrvaška književnost. — Ruska književnost.</i>	
Časopis	448

Na platnicah.

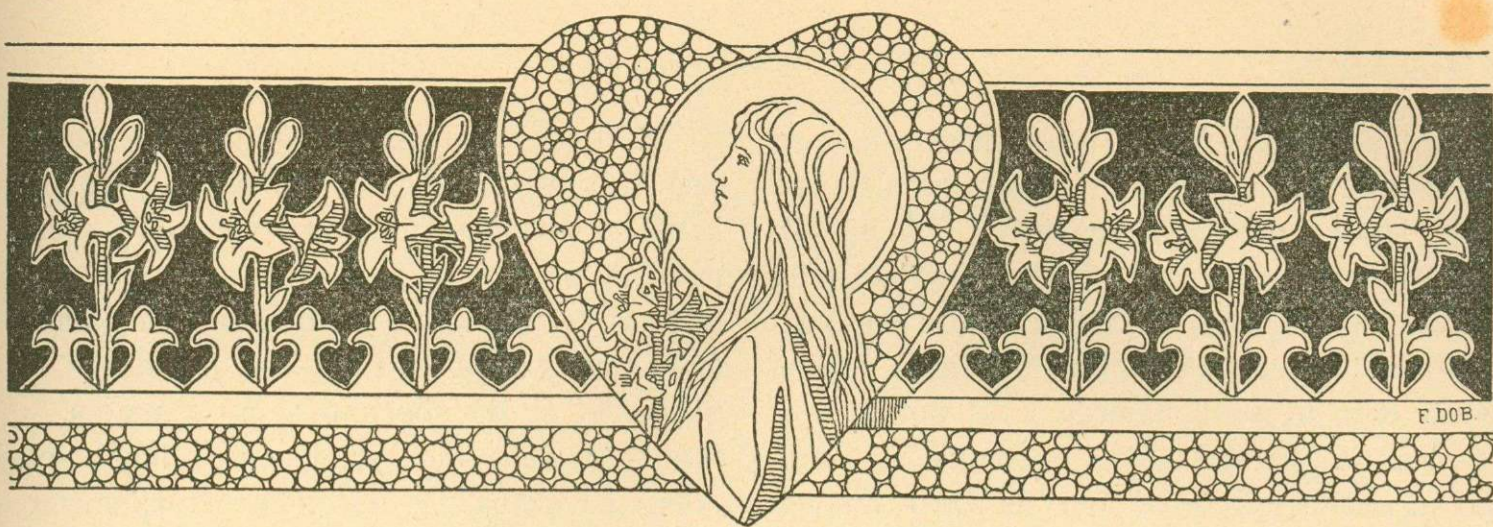
Nekaj pesmij Furija Vodovnika. Pesem od pustnih deklet. —
Od strupa. — Vitanjski in vojniški mesarji.

Slike.

Sv. Helena. (V Vatikanu.) (Slikal <i>Paolo Veronese.</i>)	425
Slovensko društvo sv. Cirila in Metoda za Ely (Minn.) v Ameriki (zadaj katoliška cerkev) iz l. 1894.	433
Ilok v Slavoniji	440
Mitrovica v Slavoniji. (Fot. <i>I. Singer.</i>)	441

Listnica uredništva. G. N—P—ko: Tako „ekonomičnih“ ali varčnih pesnikov je malo, kakor ste Vi. Vi delate kakor gospodinja, ki krmi domače živali. Dokler ni vse pozobano do zadnjega zrna ali polizano do zadnje kapljice, ne dá živalim nič. Tako tudi Vi zahtevate, da naj se vse poslane stvari priobčijo, potem morda zopet kaj pošljete. Ali ne? Vsekako smemo misliti, da bogat pesnik niste. Ali se motimo? — *Andreana:* Da bi urednik vsaj to vedel, ali se skriva za „Andreano“ kak Andrej ali kaka Ana! Potem bi pač „komplimente“ pogodil. A niti iz pisave niti iz dveh pesmij se ne dá povzeti, da bi bila naša znanka res kaka Andreana. Zato pa težko sodimo o pesmih, kakor tudi nikakor ne umevamo, zakaj bi se dva zaradi „različnih stanov“ ne smela ljubiti, ako mislita na pošteno zvezo. Saj se še naš „cesarjevič“ ni uklonil taki zahtevi. — *Gčna. Mira:* Dolgo, predolgo odlašamo. A pride. Pa še kaj pošljite, da bomo lažje sodili! — *G. E.:* Kako smo počasni! Opravki, saj veste. No, kako sodimo, smo že pisali. A pazite, da ne zadremlje Homer! Pravi pesnik ne sme nikdar pisati ali pevati kar tako, da je le; nikdar ne sme biti zložen, ali celo len, ali tak, kakor bi se mu ne ljubilo peti. Vse bodi tehtno, premišljeno, čvrsto, živo, pravilno, lepo — kakor za večnost. Ne nazaj, ampak naprej! Zdravi!

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

III. Del.

Lepota v prirodi.

1. Kaj in kakšna je lepota v prirodi.

Kaj je lepota, tega si človek ni izmislil sam, to mu je povedala priroda. Ko se zavemo sami sebe, zavemo se tudi zunanjega sveta. V njem živimo in delamo. Ne moremo ga mnogo predrugačiti: kakršen je, tak je. Spoznavamo ga in se po njem ravnamo. Vesta zunanji svet, ki se giblje po trdnih zakonih, ki nastaja in izginja, ki se neprenehoma preminja, imenujemo prirodo ali naravo. Obe imeni naznanjata, da imajo predmeti svoje lastnosti in moči sami iz sebe; tako namreč govorimo, da nam je kaj „prirojeno“, česar si nismo sami pridobili, govorimo o „naravi“ ljudi in živali, t. j. o njih bistvu in glavnih lastnostih. Prirodi nasprotna je „umetnost“, ki zaznamuje človeško delo.

Priroda torej ne pomenja samo velikanškega sveta z vsemi deli, močmi, lastnostmi in zakoni, temveč tudi ono notranje skupno jedinstvo, ki vse dele in predmete druži v celoto. Priroda ni samo slučajna ali posiljena skupina različnih kosov, ne: priroda je po splošnem znanstvenem naziranju popolna jednota, v kateri vlada vsestranski red in so zaradi tega deli med seboj odvisni drug od drugega.

Ako tako razlagamo prirodo, ne trdimo, da so jo ljudje vedno tako razlagali. Četudi je imelo človeštvo vedno pred očmi isto prirodo, ni je umevalo vedno jednako. A to je trdno, da so čuti kazali človeku prirodo vedno jednako, čuti so mu razodevali njeno lepoto in ga vneli zanjo.

Lepota v prirodi je tisto svojstvo bistvene oblike, s katerim ugaja v spoznavanju. Zakaj to vemo, da nekatere prirodne stvari ugajajo bolj, nekatere manj. In človek je imenoval lepe one stvari, katere so mu prijale po svoji obliki. Ni jezika, da bi ne poznal besede naše, pa tudi ni tako topega človeka, da bi v prirodi ne ločil lepe od nelepe stvari. Tako je priroda prva učila in še uči človeka, kaj je lepo.

Iz dosedanjega razkladanja smo razvideli, da je lepota popolnost. Tudi lepota v prirodi je njena popolnost, popolnost vesoljne prirode, kakor tudi posamnih predmetov. Ker ni telesne stvari brez čutne oblike, in ker se v vsaki obliki izraža njeno bistvo, zato je vsako prirodno bitje lepo. Brez nekoliko lepote ni nobena prirodna stvar. Nimamo pa vsake stvari za lepo, ker jih spoznavamo le nekoliko, in pa, ker niso vse prikladne naši naravi, kar smo že omenili. Kakor nam je

zakrit pač večji del prirode, in nam je znan le manjši del na površju, tako nam je pa tudi lepota prirodna znana le deloma. In kakor najrajši in najprej preiskujemo take stvari, ki so nam ali bližnje ali koristne, tako so tudi za nas oni predmeti v prvi vrsti lepi, ki so z nami v kaki dotiki.

Ker je priroda tako ogromna, da nam po navadi stopa pred oči le jako majhen njen del, zato seveda lahko vsakdo napreduje kakor v spoznanju prirode sploh, tako tudi posebej v spoznavanju njene lepote. S tem ne mislimo samo na to, da lahko potuje po domačih in tujih deželah in si ogleduje njih lepoto, temveč na to, da spozna čim dalje več znamenitih prirodnih predmetov, da prodira čim dalje bolj v njih bistvo in umeva, kako se to bistvo kaže v popolni obliki. Napačno je misliti, da nahajamo lepoto samo na gorah, na poljih, po ravninah, po dolinah, ob morju . . . : priroda ima lepoto povsodi, kjer jo opazujemo, prav tako v malih kakor v velikih predmetih.

Priroda je lepa, ako si jo mislimo vso kakor jeden sam predmet, ali pa po posameznih delih. Kdo pa ne slutiti, da je lepoto vesoljne ali cele prirode spoznavati težko, in da jo spoznava le tisti, ki more z umom kolikor toliko obsegati vso prirodo?

Lože pa je spoznavati posamezne predmete; ti se razodevajo našim čutom, in zato nam je lepota takoj sama ob sebi razvidna, in uživamo jo z lahkoto. Navadnim ljudem je dovolj ta lepota, ki je seveda čutna lepota, bodisi v rastlinah, v živalih, v človeku, ali v večjih prirodnih skupinah.

A četudi je priroda iz čutnih predmetov, vendar ne smemo misliti, da je njena lepota samo čutna, ne: marveč najvišja lepota v prirodi je nadčutna. Pač vidimo rastline cvet, radujemo se studenca pod pečino in potočka po dolinici, veselimo se zelenega gozda . . . a niti ono niti to ni popolna lepota v prirodi: lepota je tudi v celokupnosti vseh teh posameznih stvari, v njih ujemanju in soglasju, v njih velikanskem obsegu, v njih jednoti in skladnosti, katere pa ne vidi nobeno oko, ampak umeva samo um.

Velik del prirodne lepote je nadčuten, da, tem bolj nadčuten, čim večji so predmeti, ki jih opazujemo ali spoznavamo. Pa tudi v manjših predmetih je nadčutna lepota, ker lepo ni le to, kadar neposredno zaznamo s čuti, ampak tudi notranji red, jednota in soglasje, ki se dá spoznati samo z umom. — Pomisliti treba tudi, da je čutna lepota popolno navezana na čas in prostor; a lepo ni le to, kar nam kažeta oko in uho v trenutku: lepo je tudi razvijanje, prehajanje, napredovanje. Popolno bistvo se nam ne kaže v jedni sami obliki, kaže se nam v celem razvoju.

Tako široko treba umevati pojem prirodne lepote, le tak pojem sloni na znanstvenem naziranju, le tak pojem je primeren za znanstveno preiskovanje lepote. Ko bi prirodne lepote ne iskali drugodi kakor le v vidnih prizorih ali v prijetnih glasovih, bi ne mogli govoriti o estetični vedi; kar bi se dalo na podlagi preiskovanja povedati, bili bi samo praktični navodi, kako treba in kako se more krepkeje in krepkeje uživati prirodna lepota.

Znanstveno preiskovanje prirodne lepote mora gledati na bistvene stvari v lepoti, na njene zakone in pogoje. Ozirati se mora na bistvo predmetov, ako ima pred očmi posamezne stvari; ozirati se mora na red in soglasje, ako ima pred očmi lepe skupine. Zlasti pa sta dve strani, ki odločujeta v lepoti, namreč *razlika* in *jednotnost*. Kakor smo se prepričali, je za lepoto treba razlike in jednote. Tudi v prirodnih morata biti.

Priroda v obče je obilna v predmetih in tudi v razlikah. Vendar je semtertje tudi enakomernost tolika, da podira lepoto, kakor na velikih planjavah, v puščavi, na golih hribih. Bistro in natančno opazovanje, domišljija in umevanje prirodnih pojavov pa si zna tudi v navidezni jednoličnosti ustvariti mnogovrstnost. Zdi se, da izpopolnjuje nadčutna lepota to, česar nedostaje čutni lepoti. Kdor hoče najti, umevati in uživati prirodno lepoto, mora bistro paziti na razlike, izluščiti jih mora kakor jedro iz lupin, razločiti

ali razdeliti kakor prizma bele žarke. Opisi morajo bravcu razgrniti pred očmi raznoličnost, znanstveno razkazovanje jo mora določiti in dokazati.

Skoro še važnejše je, da se nam pokaže v prirodi jednota. V posameznih predmetih se nam največkrat kaže sama ob sebi, ne pa tako v velikih skupinah. Visoka gora, pod njo reka, ki poteka po veliki ravnini — to se zdi, da se samo dotika, ne pa da bi imelo skupno bistvo ali da bi se družilo v medsebojni jednoti. In vendar je tu prava in stvarna jednota: gora, reka in planjava, to je stvarno tako sklenjeno, kakor umetnik, njegovo orodje in njegov izdelek. Nad pokrajino se zberó oblaki, in vihar zabučí: tu se zdi, da sta dve strani, ki sta si nasprotni, in da ni jednote med njima, kakršna je potrebna za lepoto. A tudi tukaj je popolna jednota, ne sicer vidna, pač pa stvarna in istinita: spoznava jo um.

V prirodi je priskrbljeno za to, da ne kake vezi sklepajo predmete in njih skupine med seboj. Taka vez je v največji meri svetloba, ki druží najbolj oddaljene zvezde z našim očesom, je gibanje, je življenje ali razvoj . . . Kdor hoče umevati lepoto v prirodi, mora umevati te velikanske činitelje.

O prirodni lepoti se dadó povzeti vrh doslej omenjenih svojstev še ta-le:

1. Prirodna lepota je popolna in cela istina, ne samo spomin ali znamenje, po-

vršje ali videz. Prirodna lepota je res popolnost predmetov; v njej se razodeva to, kar je. V tem svojstvu prirodne lepote je njena zmagovita moč.

2. Prirodna lepota je poja v prirodnega življenja in razvoja. V njej se zrcali prirodna moč, ki ustvarja obliko; v njej nam odseva priroda na najpopolnejši način.

Vendar pa nismo s tem rekli, da so vse prirodne stvari žive v ožjem in navadnem pomenu. V prirodi je nepregledna množina rudnin, t. j. bitij, ki nimajo zase življenja, temveč se preminjajo le zaradi vnanjih sil. Ta nimajo orodij ali organov za gibanje in čutenje. Na podlagi rudninstva delujejo živa bitja s svojimi gibali in čutili od nepopolnih začetkov do čudovite popolnosti, ki jo vidimo v človeku. Četudi se ne dá v obče reči, da so vsa živa bitja lepša nego neživa — kristal nam bolj ugaja od zoprne kraštače —, a to je jasno, da je lepota v živih bitjih na višji stopinji nego v neživih. In prav v živih bitjih ima lepota svoje najprimernejše, najpopolnejše oblike, v njih je lepota najčistejši izraz ali pojav vesoljnega prirodnega življenja.

3. Zaradi tega je pa lepota v prirodi na jedni strani jako minljiva in premenljiva, ker so živi lepi predmeti nestalni, na drugi strani pa je lepota trajna, ker priroda ustvarja neprestano nova bitja v istih bistvenih oblikah, v isti bistveni lepoti. (Dalje.)

Dan se z mrakom v boju vnema.

Tihi log, na tvoje veje
ptice sanjat legajo;
temni log, pod tvojim drevjem
misli moje begajo.

V mračnih dnevih med oblaki
nad teboj nebo se sklanja,
kakor Večni k verni duši,
ko nesreča jo preganja.

Ali kadar se meglice
skozi veje vijejo,
v morje težke se puščobe
vsa drevesa zlijejo.

V jasnih dnevih so med nebom
in med tabo dolge poti,
kot med Bogom in med dušo,
ko jo prazna sreča moti. —

Zmaga dan mi: Vsako cvetje
naj bo moj in tvoj smehljaj!
Zmaga mrak mi: Vsaka rosa
bode solza . . . Bog ne daj! . . .

Danes v meni ni oblakov,
tudi žarkov ni nikjer:
Mi li vstaja rano jutro,
pozni pada li večer?

Tihi log, na tvojih vejah
tico v miru sen objema;
temni log na mojih prsih
dan se z mrakom v boju vnema.

Silvin Sardenko.

Spomini.

I.

O vi spomini, vi spomini,
vi stari znanci prošlih dni:
že zopet gledam vas v bližini,
že zopet ste mi pred očmi.
O, nekaj vas bi rad objel,
na srce vas pritisnil,
in druge vas bi pa proklel,
iz uma vas iztisnil;
pa vi mi le prihajate,
zagrebeni spet vstajate,
pa naj sem vas vesel,
pa naj bi vas proklel.

Ko v tihi noči sen sladák
zaplove nad domovi,
takrat se mi pojavite,
takrat me spet pozdravite
z nekdanjimi glasovi. —
Že čutim ga, vaš dih gorák,
že čutim vaš objem mehák,
a san mi zbežal je z oči,
da spet živim vas, prošle dni.
O vi spomini, vi spomini!

II.

Pred sabo zrem domačo vas
in hišico tam v sredi,
pred njo na pragu pa obraz
mi dobro znani, blede;
in v daljo vpert pogled rosán,
kot bil takrat je tisti dan. —
„Le pojdi, sin“, mi je dejala,
„le pojdi daleč proč od tod,
molitev moja spremljevala
bo v tujem svetu te povsod!“

In šel sem v svet s solzo v očeh,
in ni solzé me sram,
vsaj skusil sem, vsaj dobro znam,
da laž je večkrat smeh,
da v licu ti se smejejo,
a v srcu zlobo grejejo.
In šel sem v svet. — Kedaj, kedaj
se vrnem spet v mladostni raj?

III.

O ve goré, planine ve,
ti gozd zeleni, kje ste, kje?
In ti potočič za vasjo,
pa cerkvica ti pod goro,
kedo bi zabil vas, kedo?
Na Adrije sem stal obali
in čul sem lahni njen šepet
ter divji šum, pečin trepet,
ko v vihri so se topli vali;

in videl solnce vzhajati
nad širno ogrsko sem plan,
in videl je zahajati
za talijansko sem ravan:
a k vam želelo je srce,
planine ve in ve gore. —
O zemlja sveta, domovina,
naj krasna v blesku tujem je tujina,
naj zamamljiv lepota je njenih čar,
kot tebe ljubil je ne bom nikdar!

IV.

Odšel sem v daljnji tuji svet —
in zdaj vas v duhu gledam spet,
kot gledal sem vas bil nekdanj,
vasi in mesta, kraj in kraj,
vas, stare znance, stara znanja,
vaš smeh in jok in delovanja:
za sliko slika se vrstí,
ko zgine jedna, druga se rodi.

Da sem slikar, bi čopič vzal,
na platno vas prizval,
in nekaj vas bi sam imel,
in druge vas bi pa prodal:
saj tudi vi prodajate
za drag denar svoj lastni jaz,
zvestobo, čast izdajate,
in sram vas ni v obraz!

Zato bi vas i jaz prodal
za drag denar, za zlat denar,
skupiček bi pa onim dal,
ki vi ste bili jim na kvar.
Zakaj le nisem jaz slikar!

E.

Takšni so!

(Povest. — Spisal *dr. Fr. D.*)

(Dalje.)

III.

„Baron Jurij Turjačan v Žužemberku se je bil pred kakimi dvajsetimi leti oženil z gospo Heleno. Zakon ni bil posebno srečen. Gospod je bil vesel, prijazen in vljuden, gospa malobesedna in zelo ponosna; poleg tega on veren katoličan, ona od konca tiha, pozneje od leta do leta strastnejša luteranka, ki je vselej potegnila s protestantskimi gospodovimi sorodniki proti svojemu možu. Proti njegovi volji je poklicala ona v grad lutrskega predikanta, Krištofa Sivca, ki je sedaj v Žužemberku važna oseba. Dobila sta grajska hčer in pozneje sina; toda oboje jima je umrlo v prvih letih. Življenje v gradu je postajalo od leta do leta pustejsše in praznejše. Drugi Turjačani so prezirali sorodnika katoličana, in bližnji grajščaki, poluteranjeni, so se ga začeli ogibati, da bi se prikupili onim mogočnikom. Gospod je ostal osamljen. Kolikrat sem čul preprostega človeka, ki je blagroval grajščinskega gospoda, da se mu godi dobro, da ima, česar poželi srce; gospod pa je pohajal sam, zamišljen in žalosten, po gozdu.

Minulo je nekaj let, in ko sem bral neke nedelje popoldne doma brevir, vstopi gospod Jurij Turjačan z gozdarjem Brodnikom, ki ima domovanje v hosti nad Staro Sotesko, in z dečkom kakih sedmih let.

„Tega dečka vam priporočam, gospod župnik“, je dejal, „da ga bode učili vsega, česar potrebuje plemenitaš: latinščine, branja, pisanja, računanja, zgodovine. Vsako popoldne ga bo gozdar prepeljal sem čez Krko, in jaz pridem tudi katerikrat pogledat, kako da napreduje.“ Gospod je skočil na konja, ne da bi čakal odgovora, in odjezdil hitro proti Žužemberku. Deček pa je ostal pred menoj in mi zrl nepremično v oči. Jaz sem

ga gledal, gledal, in vroče mi je postalo. Ves majhen Turjačan je bil; isto veliko, modro oko, iste odločne poteze na obrazu, isto ponosno držanje. Govoril je samo nemški in govoril jako rad. Tako je žvrgolel in pripovedoval, da je živel doslej v Bazelu na Švicarskem, da mu prav ugajajo naši gozdi, kjer se lahko skače in kriči, in kako prijetno da je potoval z gospodom Turjačanom.

Gozdar Brodnik mi ni vedel povedati drugega, kakor da mu je pred štirinajstimi dnevi nenadoma ukazal žužemberški gospod, naj pojezdi z njim na Švicarsko, in da sta v mestu Bazelu dobila malega Gregorja in ga vzela s seboj. Spogledala sva se z gozdarjem in spoznala, da imava iste misli.

Deček je bil živahen, da sva ga Brodnik in jaz komaj krotila, a nikoli hudoben. Skoraj vsak dan, kadar se je učil pri meni, je prijezdil tudi gospod Turjačan in poslušal in veselil se njegovega napredovanja. Dوناšal mu je igrač, posajal ga na svojega konja in ponosen gledal, kako predrzen je, in kako bistrega duha. Včasih je šinilo Gregorju v glavo, da je skočil h gospodu Turjačanu, obesil se mu krog vratú in vlekel ga za dolge brke. Turjačan pa ga je božal po gladkih licih in kodravih laseh, zibal ga na kolenih in inako se mu je storilo, da ga je strastno poljubil, posadil ga na klop nazaj in skokoma odjezdil.

Moje in Brodnikove slutnje so se potrjevale; a niti med seboj nisva nikdar govorila o tem, kaj li proti drugim ljudem. Kaj pa sem hotel odgovoriti dečku, ko me je popraševal, zakaj da ni Lenčika njegova sestra in gozdar Brodnik njegov oče? „Čudno“, je dejal zamišljen, „naša Lenčika ima očeta, in jaz sem tudi druge otroke vprašal, in vsak ga ima: samo jaz ga nimam.“

„Kaj pa vaš stari hlapec Marka“, sem dejal v zadregi, „ali ga ima ta tudi?“

„O da, ima ga; a sedaj je že v nebesih, kakor trdi Marka; ko je bil pa Marka mlad, sta živela z očetom na Brezovi Rebri, kjer je bilo prav prijetno, pravi Marka.“

„Vidiš, Gregor“, sem dejal, „marsikateremu otroku umrje oče prav zgodaj.“

„Ali veste, kakšnega si jaz mislim svojega očeta?“ je vzkliknil, in oko se mu je svetilo. „Ne takšnega, kakršen je naš gozdar, dasi pravi Lenčika, da bi ga ne zamenjala za nobenega drugega očeta: a svojega si mislim mnogo večjega, z dolgimi brki, z dolgim mečem, na velikem konju in s perjem za kapo, takšnega, kakršen je gospod Turjačan, prav takšnega.“

Še večja je bila zadrega, kadar je gospoda samega začel izpraševati, kdo da je njegov oče in kakšen da je bil.

„Če hočete, bodite vi moj oče!“ je dejal jedenkrat tiho in se ga oklenil.

„Zakaj ne, če boš priden in poslušen“, smejal se je Turjačan in ga svaril, naj nikar ne hodi sam predaleč v gozd, ker bo zašel, ali pa ga bo volk ali medved raztrgal. Fant je bil namreč tako predrzen, da je s samostrelom in malo sulico umoril že risa in divjo mačko, predno je poznal to zver, in nekoč se je bil vrnil razpraskan domov in pripovedoval ves zasopel, da se je komaj ubranil hudega psa. Ko pa so šli gledat, so našli volka zabodenega. Tako se je razvijal na duhu in na telesu vsem na veselje.

Gospoj doma pa se je čudno zdelo, da hodi gospod skoro dan na dan ob isti uri isto pot. Da bi ga bila vprašala, za to je bila preponosna; a mučila jo je radovednost in jezila se je na tihem nad njegovo neodkritosrčnostjo. Iz radovednosti pa je vzrastla ljubosumnost in domnevanje, da hodi po prepovedanih potih. Zbadljive besede niso izostale, a gospod se ni brigal zanje. Čim bolj so se napele neubrane strune zakonskega življenja, tem bolj ga je gnalo hrepenenje h gozdarju ali k meni doli.

Predikant Sivec, ki je dobro poznal zakonsko razmerje, je s postranskimi opaz-

kami in pripomnjami, s čudenjem, kam da gospod zahaja, da ne sme biti med zakonskima nobene skrivnosti, z milovanjem in tolaženjem netil gospejine slutnje. Sam je bil hitro nekaj slišal, drugo si razložil in o istini se osebno prepričal.

Ko sva sedela nekoč z gospodom pred župniščem in je drvil Gregor gospodovega konja po cesti gori in doli, zapazil sem Sivca, ki je s knjigo v rokah prebiral po cesti in iznad knjige svetlo pogledoval, kaj da se godi pri nas. Opozoril sem gospoda, naj stopiva v sobo, in pokazal mu prihajajočega predikanta. A gospod je nagubančil čelo, zaklel in obsedel. Oni je šel mimo in se delal, kakor da bi nikogar ne bil videl in ničesar ne zapazil. Nekaj dnij ni bilo gospoda več doli, in Gregorju je bilo po njem že dolg čas, a tudi gospod ni mogel prestat dolgo brez sina.

Zopet se je igral Turjačan s svojim Gregorjem, kazal mu, kako se bori z mečem, kako se obrača konj, in veselil se fantove spretnosti, kar prijezdi gospa baronica s svojim oskrbnikom in s predikantom Sivcem. Vročina me je obšla, ker sem slutil, kaj da to pomenja, in najrajši bi bil skrtil gospoda in dečka. Toda gospod sam je bil že pristopil, pozdravil ženo in jo vabil, naj ostane pri njem. A ni hotela. Ponudil se je, da jo spremi proti domu, a zavračala ga je, da ga neče motiti in da ima že dva spremljevalca.

„Kakšnega lepega dečka imate, gospod župnik“, je dejala, obrnivša se k meni. „Čigav pa je?“

„Jaz sem gospoda barona Jurija Turjačana“, je dejal fant moški.

„Res? res?“ odgovorila je gospa in zardela. „Interesantno, gospod predikant, kaj ne?“ Sivec je zmignil z rameni, povzdignil oči in mrmral o katoličanih in katoliški mravnosti.

„Kdo pa ste vi, gospa?“ je vprašal Gregor.

„Jaz sem tudi gospoda barona Jurija Turjačana“, je odgovorila porogljivo.

„To je čudno!“ zavzel se je deček. „Morebiti ste pa vi moja mati! Oh, to bi

bilo lepo!“ in stekel je k njej z razprostrtimi rokami. Lahko si mislite, kako smo bili vsi osupli in razburjeni od pričakovanja, kako se razvozla zamotana stvar. Posvetilo se mi je upanje in, mislim, da Turjačanu tudi, da omeči nedolžno oko dečkovo trdo srce gospe Helene.

„Jedno besedo, Helena“, dejal je gospod, in na glasu se mu je poznal nemir. Izkušal jo je odpeljati, da bi se pogovorila na samem; a ona se je branila, sunila dečka od sebe, da je padel na tla, in obrnila konja: „Jaz nimam nobenih skrivnostij, gospod Turjačan, in ne potrebujem skrivanja. Dečkov oče bodi, kdor hoče: jaz mu nisem mati.“ Od-dirjala je z oskrbnikom in predikantom, ki jo je tiho miril, češ, takšni so, ti katoličani.

Turjačan pa je vzdignil preplašenega Gregorja, stisnil ga k sebi, poljubljal ga, in solza jeze in žalosti se mu je zasvetila v očeh. Kmalu je odpravil njega in rednika, sedel k meni in mi začel pripovedovati.

„Nekaj časa sem še mislil prikrivati svojo skrivnost“, je dejal; „a ker je prišla na dan, nič ne dé in naj bo tudi prav. Najbolj prav seveda bi bilo, ako bi ne imel ničesar prikrivati, ali tudi, ako bi bil takoj razkril vse, kar me je težilo. A človek ne ve vselej, kaj bo najboljše.

L. 1552. sem stal s svojim polkom na Švabskem in se mudil dalj časa v mestu Bazelu, kjer sem se seznanil s hčerjo poštene meščanske rodbine. Obljubila sva si zakon in praznovali smo zaroko. Po mnogih sitnostih in ovirah mojih sorodnikov, katerim nevesta ni bila jednakorodna, se je približal dan poroke. Toda v življenju se zvrši marsikaj drugače, kakor si človek misli in želi. Ko smo se najmanj nadejali, dojde nujno povelje, da imamo takoj sedlati in odriniti proti mestu Metz. Kaj se je bilo zgodilo? Posebna ljubčka cesarja Karola V. sta bila, kakor vam znano, kneza Viljem Oranski in Moric Saški, prvi kalvinec, drugi luteranec; prvi se je vzdignil baš tedaj proti cesarjevemu sinu, španskemu kralju Filipu, ter mu bo najbrž iztrgal Nizozemsko. Moric pa je takoj vso moč, podeljeno mu po ce-

sarjevi dobrotljivosti obrnil proti dobrotniku, napadel ga zavrato, in toliko da ga ni ujel, ko je moral cesar po noči bežati pred njim iz Inomosta v Beljak. Francoskemu kralju pa je predal ta poštenjak najvažnejša obmejna mesta, med njimi Metz. Tako je prišlo povelje, udariti na Metz, da si zopet osvojimo odpadlo trdnjavo. Kako težko sem se ločil od neveste, si ne morete misliti. Ko so jezdili tovariši iz mesta, sem jaz še jemal slovo od objokane deklice, ki se ni dala utešiti, naj sem jo še tako zagotavljal, da se vrnem v par tednih, in da ji bom pošiljal poročila o vsaki priliki. Kakor bi bila slutila, da se ne bova videla nikdar več! Zgrinjali so se vojaki od vseh strani, veseli in glasni; jaz sem ostal tih in žalosten. Kjerkoli sem srečal popotne trgovce, katerim sem smel zaupati, dajal sem jim pisma na svojo nevesto, da bi jo tolažil, sam potreben tolažbe. Pričelo se je dolgočasno obleganje brez pravega boja, brez pravega mirú. Kakor solnčni dnevi v megleni zimi so me parkrat razvedrila njena poročila, polna ljubezni in gorečih prošenj, naj je ne pozabim; potem na moja pisanja nobenega odgovora več! Lotila se me je silna nepotrpežljivost. Začel sem prositi dopusta, prosil na vseh mestih, kjer sem se nadejal uslišanja: a gluha so bila ušesa povsodi; povsodi se je trdilo, da me nujno potrebujejo. Stopil sem pred poveljnika, očital mu, da me zadržuje iz gole zlobe in rotill se, da uidem, ako me ne odpusti. Tedaj pa sem zvedel, da se baš moji sorodniki trudijo preprečiti moj zakon s tem, da me zadržujejo pri vojaki v nadi, da pozabim neljubo jim nevesto. Jaz sem odkrito povedal povod svojih prošenj in zastavil moško besedo, da se vrnem v dveh tednih. Sredi zime sem hitel v Bazel. Hude slutnje so mi težile vso pot srce. Prešlo je bilo skoro že leto, in pol leta ni došlo nobeno poročilo. Kaj pomenja to! Prišedši v mesto, sem brž dobil znano hišo in odprl znana vrata; a odzdravili so mi neznani obrazi, in reklo se mi je, da ona rodbina ne biva več v tej hiši. Po dolgem iskanju in popraševanju sem dobil sestro svoje neveste in razveselil se v nadi,

da sem dosegel svoj namen. A sprejela me je neprijazno in zavzela se, da sem se sploh še vrnil. Meni pa se je krčilo srce v strahu, kaj da bom slišal. Rotil sem jo pri zvesti svoji ljubezni do neveste, naj me ne muči, ampak pové, kaj da se je bilo zgodilo. In zvedel sem: umrla mi je bila nevesta, umrla, in jaz sem bil tako daleč! Zvedel sem, da se je odposlanec mojih sorodnikov trudil z denarjem in z grožnjami pregovoriti jo, naj se odreče svojega ženina, češ da se itak več ne briga zanjo. Toda zaman je bil ves trud: ni za denar, ni za grožnje ni bila na prodaj njena zvestoba. Tako je čakala in koprnela v upanju in strahu in bridkostih. Porodila mi je sina in umrla. Koliko sem pretrpel, ko sem čul, da je uničena mojega življenja sreča, kako proklinjal sorodnike svoje in svojo slabost, ki se je dala toliko časa slepiti! A nobena žalost, noben kes ne popravi, kar se je zagrešilo. Prinesli so mi sina, malega angelčka, ki se je sladko nasmejal nesrečnemu svojemu očetu. Bridkomiha tolažba mi je bilo dete, ki me je tako živo spominjalo matere in v sladki onemoglosti me sililo, da poplačam njemu, kar sem se bil zadolžil njej. Da, da, poplačal ti bom, sem sklepal, in osrečil te, da naju bo zadovoljna in potolažena gledala iz nebes prerano umrla mati. Prvi sklep je bil, da vzamem dete precej s seboj, da je odgojim sam ter mu po zakonu pridobim svoje ime. Prva misel je vselej najboljša ali najslabša, ker jo vdahne ali Bog ali hudič; potem pa začne človek dodajati svoji slabosti, da nastane zmes pol dobrega, pol slabega. Tako sem začel preudarjati tudi jaz. Človek je samec; ne more skrbeti za takega otroka, ki potrebuje mehke ženske roke; treba najprej zagotoviti zakonitost; kaj bi govoril! Zmagali so premisleki. Prepustil sem dete njegovi teti in z radodarnostjo plačeval svoj dolg in miril svojo vest. Vrnil sem se pred mesto Metz in potem, ko se je bilo brezuspešno obleganje opustilo, v domovino. Samotaril sem na svojem gradu in živel v spominih. Prihajali so sorodniki, vabili me v družbe, ponujali mi to in ono imenitno

nevesto, ki bi povzdignila veljavo in vpliv naše rodbine, in pregovorili so me. Podoba mojega sina je sehnila bolj in bolj v mojem srcu. A kakor kaznen za to pozabo me je zadela smrt hčere in sina in izpraznila mi grad in vse življenje. In ko mi je iztrgala smrt iz srca vse poznejše podobe, polastila se ga je tem živeje prva nepozabna, da je odslej ni mogla pregnati ne zabava, ne družba, ne opravki. Čim bolj sem zatiral spomine, tem čvrsteje so se mi vzbujali. Po dnevu, kadar sem bil sam, me je klical moj Gregor, naj ga ne tajim, naj se ga ne sramujem, in v sanjah je iztegoval ročice proti meni in me objemal kakor nekdanj roka njegove matere. Jaz pa sem odlašal in tolažil se, da pride čas, ko se vse odkrije, ko pritisne moja žena iz ljubezni do mene mojega sina na svoje srce. A treba je bilo premagati prej rodbinske predsodke, ki živé v ženskih srcih z mnogo večjo silo nego v moških. Nastali so verski razpori, nesloga v zakonu, prepipi v rodbini, kakršnih ne morem opisati. Čim manj pa mi je ostajalo nade, da se mi izpolni želja, tem bolj me je vlekel srce k sinu. Včasih sem hotel popustiti svoj dom, da bi živel ž njim v tujini; potem zopet se mi je zdelo, da poskrbim bolje za njegovo bodočnost, če ga vzamem k sebi. A naj bi se zgodilo kar koli, dalj nisem mogel živeti brez njega; skoprnel bi bil sam. Tako sem ga privedel sem v svojo srečo in tolažbo; če bo pa tudi njemu v srečo, kdo ve! Da se nisem bal po nepotrebem trdega srca svoje žene, je pokazal današnji dogodek, in ne nadejam se, da se omeči, ker je preponosna na svoje ime, svojo rodbino, svojo krepost. Tako trpimo za svoje grehe, in drugi za naše, luteranci pa se spogledujejo in zavijajo oči, češ takšni so! A resnično povem, bolj se sramujem svoje neodločnosti in slabosti nego hipne zmote vroče krvi.“

Tako mi je pripovedoval gospod Jurij Turjačan. Jaz sem mu podal roko, miloval ga in tolažil, da izteče vse še po sreči, ker se bo gospej gotovo priljubil zali dečko. Gospod je zmignil z rameni in šel.

Sv. Helena. (V Vatikanu.)

Slikal *Paolo Veronese*.

Doma ga je čakala še večja puščoba, zakaj odpustiti in pozabiti ni znala gospa. Vsa družina se je ločila v dve stranki, gospodovo in gospejino; preprosti ljudje in zlasti katoličani so se držali gospoda, ker je bil dober in vljuden; samopridni oblastneži pa, ki so pričakovali več koristi od gospejine odločnosti, od vpliva njenih sorodnikov in od moči lutrskega plemstva, zlasti vsi tisti, ki so sprejeli novo vero, so stopili na gospejino stran, in lahko si mislite, da je ta prevagovala. Oboji pa so si nagajali in kljubovali; in kadar se je govorilo o mladem Gregorju, so ga imenovali jedni mladega barona, drugi pa grajskega pankrta. Težava mi je bila braniti, da niso take besede došle do nedolžnih njegovih ušes. A on se je oklepjal svojega očeta še tesneje, in vsa otročja ljubezen, ki se tako rada deli na očeta in mater, se je izlivala iz kipečega srca le v jedno srce, očetovo. Do solz me je večkrat ganilo videti, kako se poslavlja sin od očeta kakor za večnost, in drugi dan, kako leti v njegov objem, kakor bi se ne bila videla že leta in leta. Kar je bilo v srcu, to na jeziku: a med burne izraze prisrčne radosti se je prikradel sedaj pa sedaj plašen dvom in zvedava negotovost in temna slutnja.

„Gospa baronica je pač moja mačeha“, je včasih dejal očetu. „Zato me nima rada. A kaj to! Kakšne zgodbe sem slišal jaz doma o mačehah ali pisanih materah! Kako so bile te hudobne, in kako so mučile svoje pastorke! A tem je pomagal vselej kak angel, če so bili dobri in pridni. Zato se jaz včasih bojim mačeha, včasih pa ne; saj mi bo pomagal kak angel.“ In stisnil se je k očetu in gledal mu v oči, kakor da bi ga prosil, naj ga brani. Tedaj se je lotevala tudi očeta otožnost in skrb za bodočnost svojega sina, in ne brez razloga. Saj se je toliko posvetoval z juristi, vlagal prošnje, trkal tu in tam, kjer je mislil, da mu bodo pomagali pozakoniti sina. A vsa pota in vse prošnje so bile brezuspešne. Upirala se je žena in ž njo vse sorodstvo.

Gregor pa je rastle in se ravil v zalega mladeniča, da ga je bil vesel, kdor ga je

videl. Naučil se je bil, kolikor sem ga mogel naučiti jaz; mnogo spretnejši pa je bil jezdec, borivec in strelec, in radoval se je učitelj, gospod Turjačan sam, da ga prekaša učenec. Govoril in sanjal je sedaj mladenič le o lovu in vojski in bitkah, in dolg čas mu je začelo biti pri gozdarju v hosti. Dobro srce in ljubeznivo vedenje je ohranil, a prijemala se ga je silna naglost, da je ob malenkostih včasih vzplamtel kakor živ ogenj. Morebiti je bila vendar premehka naša vzgoja. Svoje razmerje h grajski gospodi je seveda spoznal polagoma, in to spoznanje je netilo ljubezen do očeta, a tudi črt proti gospe Heleni in sorodnikom, na katerih veliko jezo se je ponosno imenoval Turjačana.

Jedenkrat mu pade v glavo obiskati očeta na žužemberškem gradu. Zastonj mu je branil Brodnik. Meč ob bok in samostrel na hrbet, in hajdi na konja! Vsi niso poznali brhkega jezdeca; vsak pa je gledal za njim, kdor ga je srečal. Ko prijezdi v Žužemberk, zavije naravnost v grajsko dvorišče, skoči s konja in ukaže hlapcu, naj ga oskrbi. Nosil se je tako, da so hlapci in strežaji sicer osuplo gledali in se jezili na tihem, a slušali so, in nihče si ni upal ustaviti ga. Stopil je v obednico baš h kosilu. Pogledali so gospod in gospa in predikant Sivec in dva gosta, kakšen nov gost da prihaja, in se čudili. Gregor pa je hitel odločno in moško k svojemu očetu, pozdravil in objel ga, poklonil se vsem drugim, naj jih ne moti njegov prihod, prisedel in velel slugi, naj mu postreže. Ogorčena se je ozrla gospa v gospoda; a rekla ni nič, ampak vstala in šla. Gospod Sivec se je nemirno presedal na stolu in preudarjal, ali bi popustil gospo ali kosilo. Obsedel je, a držal se je grdo in jedel z jezo. Ujezilo pa je bilo tudi gospoda Turjačana, da je prišel sin nepovabljen in nenapovedan. A samosvestni njegov nastop in odkrito, plemenito vedenje je vzbudilo hitro očetovo ljubezen in ponos in pregnalo nejevoljo.

Gregor pa je ostal na gradu in izkušal od začetka pridobiti si naklonjenost gospe

in gospoda predikanta s postrežljivostjo. Zaman! Vse poskuse je odbila ženska prevzetnost; in gospod Sivec je le namigaval, da bi se dalo morda kaj doseči, ako popusti rimske zmote in sprejme vero grajske gospe in vse kranjske inteligence. Tako se je naveličal Gregor nehvaležnega truda in se ni brigal več ne za gospo, ne za predikanta, še bolj preverjen, da je vera njegovega očeta boljša od vere gospe mačehe. Pisano ga je gledal v gradu še marsikdo drug; a ker ni razumel Gregor nobene šale in znal sukati meč nič manj spretno nego jezik, niso se drznili nagajati mu oni, ki so se prikupovali gospe, in živel je mirno brez skrbi. Gospodu pa je kmalu zagrenilo radost spoznanje, da črti Helena Gregorja sedaj še huje, in da se bo tem manj dala pridobiti za pozakonitev. Prihajali so tudi opomini od sorodnikov, naj se ne sramoti ime slavne rodbine. Tako je vlekla moža na jedno stran očetovska ljubezen, na drugo oziri na ženo in sorodstvo, in silno je trpel v tem dušnem boju, katerega je zaman prikrival bistremu očesu ljubečega sina. Spoznal je Gregor na svojo bridkost, da je njegova prisotnost postala očetu vir nesreče, in takoj sklenil odreči se svoji sreči in ostaviti domovino. Premišljeval je, ali bi ušel skrivaj ali razodel komu svoje misli, in odlagal ločitev, ki mu je bila tako bridka, od dne do dne.

Neprijeten dogodek v gradu je pospešil izvršitev njegovega sklepa. Obiskali so barona Jurija sorodniki, med njimi dva mlada barona. Vsi so seveda prezirali Gregorja in mu kazali, da ni jednakoroden; a Gregor je ostal miren. Ko pa sta ga začela dražiti mlada barona in popraševati, kakšne imenitne rodbine da je bila njegova mati, se je spozabil in potegnil meč. Barona sta zbežala in s kričanjem razburila ves grad. Gostje so bili razjarjeni; gospa je razlagala, da mora trpeti take stvari vsak dan, in gospod predikant je dodal, da, kjer ni prave vere, ondi vlada hudobnost in pregreha.

Drugega dne se je že poslavljaj očče od Gregorja. Dal mu je bil zvestega služabnika, dal priporočila do svojih vojnih tovarišev,

oskrbel ga z denarjem in daleč ga spremil. Ko ga je bil še blagoslovil, odjezdil je hitro sin, a iz daljave se je še ozrl nazaj, kjer je stal očče in brisal si oči in želel, da bi mogel iti za sinom. Otožen je jezdil ves dan okrog in prišel tudi k meni, ker se je bil navadil veselje in žalost deliti z menoj, in tožil je kakor očče Jakob, ko je bil izgubil Jožefa.

Žena je postala pač prijaznejša po odhodu Gregorjevem; a gospodu je predsedala neiskrena prijaznost izvirajoča iz žolča, ne iz srca. Skaženo je bilo vse življenje. Dušni nemir in vedno nezadovoljnost pa je čutilo tudi telo. Začel je gospod medleti in hirati. Razjasnilo se mu je lice le, kadar je dobil pismo od svojega sina. Kazat je je hodil samo meni: in pač se je smel radovati. Čast mu je delal sin, nosil se je možko in hrabro po bojiščih in hitro napredoval, ljubljien in spoštovan od prednikov in vrstnikov. „Rad bi ga še videl!“ je preudarjal včasih gospod. „A to so samoljubne želje; zanj je boljše, da je drugje. In vendar bi mislil človek, da mora takega mladeniča, ki mu ga ni para v vsem sorodstvu, vsakdo, vsakdo rad imeti; a ni tako, bogme! ni tako. Ljubiva se midva tako goreče, a pomagati si ne moreva. Vse zaman! Na otrocih se kaznujejo grehi očetov. Trpeti morava dva, jaz po pravici, on po nedolžnem, zaradi mene.“

Tako so mu tekli temni dnevi, redko kdaj obsejani s svetlimi žarki. Čim bolj pa se mu je nagibalo življenje k zatonu, tem bolj je hrepenel po sinu; ne da bi si bil upal katerikrat s kako besedo razodeti mu tega hrepenenja. Saj je bil preverjen, da bi se vrnil sin takoj in bi njegova vrnitev pomenila novo nesrečo v družini. A če bi Gregorju samemu bilo to prišlo na misel, kako srečen bi bil očče, da bi ga mogel objeti in pogladiti po mehkih laseh in pogledati mu v svetle oči, naj bi bila morala tudi takoj zopet vsaksebi! Tako je živel mož, ki so mu tolikanj zavidali. Na vse zadnje je obnemogel pod neizpolnjenimi željami in zatajevanjem in žalostjo; vlegel se je, in nič več se nisva videla. Poskusil sem parkrat obiskati ga; a zavrnilo so me, da potrebuje

bolnik mirú in ne mara obiskovavcev. Gospa ima vajeti v rokah in predrznost in nasilnost protestantov raste po Žužemberškem in Soteškem. Gozdarja Brodnika, ki je moral dati hčer v grad za deklo, posebno črté ter mu nagajajo kolikor morejo; podložnike silijo poslušati lutrske pridige v grajski kapeli, in ubogo, preprosto ljudstvo je vse zbegano in ne ve, katera vera da je prava, katera kriva, in blodi v zmoti, ne da bi se zavedalo. Vse se bo pa še shujšalo po go-

spodovi smrti; in Bog ve, če je dobil Gregor še živega, in kako se bo godilo njemu samemu! Grozne reči bomo slišali morebiti jutri.“

To je bila župnikova povest, ki jo je končal s tiho molitvijo za ljube znance, za katere se je bal. Lenkovič je bil zaspal med pripovedovanjem, in vikar Polidor je dremal poleg postelje. Spravila sta se tudi ta dva k počitku. Vojaki pa so stražili, dokler ni mirno prešla noč. (Konec.)

O ta testament!

(Novela. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

V. „Iz Samote prihaja prokletstvo.“

Ivan je bil čvrst, priljuden fant v sedemnajstem letu. Na Višavi se je kmalu udomačil. Pri polni skledi je pozabil na Visoko. Oče, — tako je moral reči stricu Debeloglavu — ga je imel rad, in mati — Maruši je dobro delo to ime — je skrbela zanj kakor za svojega otroka. Tovarišije seveda ni bilo na Višavi, ki je samotno selišče. Ivan je odraščal.

Kmalu je vedela vsa okolica, da je Debeloglavov sorodnik, kateremu izroči premoženje.

„Glejte, kakega sina je dobil!“ pogovarjali so se ljudje. „Debeloglav si je dobro izbral.“

„E-e, izbira se lahko, ako pa kar v naročje pade, ne more se izbirati. Fante ima srečo! In ta bo tudi srečna, ki ga bo dobila.“

Takrat se še Ivan ni dosti menil za ženske.

Vsi so bili ž njim prijazni, zakaj premožnemu kmetu se bojé zameriti. Polagoma je postal Ivan ponosen, češ, Debeloglav sem, bogat bom, kdo nam pa kaj more!

Z osemnajstim letom se je Ivan z Višave postavljaj pred cerkvijo v prvo vrsto, in vsakdo je hotel biti njegov tovariš.

„Naš je najgorji“, menila sta se včasih Debeloglav in ona. „Ni vsak tak. Raven kakor jelka in rdeč kakor mak. Dobro sem izbral.“

Debeloglav ga je vzel rad kam na pot, — v semenj ali pa po kaki kupčiji. Nekoč pa mu je bilo vendar žal, da ga je vzel s seboj.

Gori po Rovtih sta ves dan iztikala za kravami, ali kakšno drugo živaljo. Mrve je bilo dosti, prostora v hlevu tudi, pa si je mislil kmet, da je dobro, ako se kaj priredi. Zato sta šla. Kupila sta kravo s teličkom. Ker je bilo že kasno in po cesti daleč na okoli, mahneta po kolovozih in stezah navprek po pašnikih, travnikih in gozdih. V mraku prideta po ozkem jarku, po katerem je šumel potoček do samotnega mlina.

„Aj, aj, kam pride človek, ako kolovrati po neznanih potih!“ izpregovori Debeloglav, popraska se za ušesom in pogleda na desno čez vodo in na levo v breg, toda ni bilo druge poti kakor naprej ali nazaj.

„Ali ne greva proti domu?“ vpraša Ivan.

„Greva! Le hitro poženi, da prej prideva, zakaj mrači se, in še debelo uro imava do doma.“

S palico ohladi kravo po rebrih, da hitreje stopi, Ivan pa požene telička. Ko pri-

deta vštric samotnega mlina, pade z velikim hrupom zatvornica in voda zašumi čez jez.

Teliček prestrašen poskoči, zaruče, iztrga se in zdirja v gozd. Krava, že nekoliko sama prestrašena, šine za teličkom in potegne starca s seboj.

„Lovi! Ivan lovi, da ne uide!“ zavpije Debeloglav.

„Ljudje božji, pridite pomagat! O, sveta devica, ušlo mi bo tele in bo podivjalo. — Pomagajte! Ivan, teci!“

Ivan je lomastil za teletom, Debeloglav se je boril s kravo in kričal na ves glas, da prihité ljudje iz mlina.

„Kaj pa je? Kdo vpije?“ vpraša ženska.

„Pomagajte, tele nama je ušlo v gozd, sedaj hoče pa še krava za njim! Pomagajte nama, ne bo zastonj!“

Pripovedujoč ni pogledal ženske.

„Hihihi“, zareži se le-ta. „Debeloglav z Višave! Dolgo se nisi dal videti, možiček! Ali vé tvoja stara, da pohajaš todi? Hihihi!“

„Pomagaj!“

„Hihihi, kako ponižno! Otroka, pojdita lovit!“

Deklica sedemnajstih let in njen mlajši brat zdirjata za teličkom v gozd, kjer se razvije krasen lov.

„Moj Bog, da bi vsaj ne ušlo! Potem ga ne dobimo več živega, pa pojde trideset gol-dinarjev k zlodeju! Lovite!“

„Hihihi, kako te suče“, smejala se je ženska in ga z v bok uprtimi rokami gledala, „kakor stara doma!“

„Molči!“

„O — o! — Nič ne ukazuj! Nisem tvoja žena, saj veš, da si me bil pustil. Ti pohlepnost!“

„Bohoho, sivka, bohoho!“ je pogovarjal kravo, z očmi je spremljal lov, z ušesi je pa lovil besede mlinaričine.

„Kaj ne, Debeloglavček, na starost ti je postalo dolgčas, he? Žena je ostarela, denar je mrzel in nič otrok, hihihi.“

„Ali te to kaj skrbi? A? Ali sem ti bil kaj dolžan? A?“

„Nič dolžan!... Hihihi! — kolikokrat si premeril pot do mene v Samoto, koliko nočij

sem prečula zaradi tebe! Obljubil si, da me vzameš, hu! potem si se polakomnil na denar, katerega si dobil z ženo, a dobil nisi božjega blagoslova... sama sta, hihihi! Izgine naj tak rod s površja, tako je sklenil Gospod. In prav je! Otroci bi bili ravno taki kakor stariši, zato ti jih ni dal. Kdo ti zatisne oči?“

„Moj sin... Lej ga!“

„Tvoj sin? Norec! Misliš, da ne vem, kje si ga dobil? Kdaj li je imela hruška sadje, ako ni cvetla? Drugi rod pride na Višavo, hihihi.“

„To tebi nič mari!“

„Nič! Veseli me pa le! Oh, tako ponosni Debeloglav, česar si je pozelel, je dobil, — sina ali hčere, česar je želel najbolj, pa ni bilo, hihihi. O! Ta bo na Višavi? Glej, glej, kaka kri! Ta bo morda boljši!“

„Poženi, Ivan!“

„Ti, fant“, je vpila za njima mlinarica, „Glej, da boš bolj pošten z dekleti, kakor je bil tvoj stric! In kadar boš gonil tele mimo našega mlina, bolj trdo poprimi, da ti ne bo ušlo, ker stari nerad pride sedaj v stope, dasi je nekdam vedno todi stopical. Stari na Višavi pa povej, da mlinarica v Samoti je srečnejša, kakor kmetica na Višavi, hihihi!“

Ivan je čudeč se gledal Debeloglava in pogledoval mlinarico, ki je vpila za njima.

„Kaj pa nama hoče?“

„Poženi!“

Palica je padala kravi po rebrih, in tele je rado divjalo za njo.

Stari je bil skop z besedami. Toda na vsem njegovem kretanju se je poznalo, da je razburjen, nevoljen. Nemiren je poganjal kravo, tepel jo in vpil nad njo, kakor da bi hotel prekričati notranji glas, kakor da bi hotel ubiti spomine...

„Vražje tele!“ mrmral je pred seboj. „Ravno pri mlinu mi je to naredilo! In ta pot, ki pelje todi! Zakaj nisva šla po cesti! Še vedno čedna ženska in pa jezična kakor nekdam! Pri tej bi ne bilo dolgčas.“

Ker Ivan ni dobil na svoje vprašanje odgovora, je videl, da staremu ni ljubo, da nerad odgovarja. Pa Ivan ni dolgo ugibal: Zakaj ne? Sam je imel dovolj premišljati.

Njemu je pa bilo všeč, da se je pri mlinu prigodila nezgoda... Zakaj? ... Šele sedaj se je spomnil, da se je pozabil deklici zahvaliti, ki mu je ujela tele.

Tleskne se z levico po čelu in pomisli:

„Kaj neki poreče o meni? O, tepec, kakršen sem! Ne vem, kaj mi je bilo!“

Ko se je vnela v gozdu gonja za teličkom, pritekla sta Ivanu na pomoč iz mlina deklica in deček. Tele je skakalo, plašilo se grmovja in dirjalo sem in tje, ti trije pa kričé in smeje se za njim. Deklica je ulovi za rep in zmagonosno zavpije:

„Je že naše!“

Požene se in je pograbi za ovratnik.

Tele je soplo. Sopli so pa tudi lovci. Živa rdečica je krasila obraz deklice.

„Na! — Sedaj ga pa bolj trdo drži, da ti zopet ne uide“, reče deklica in pogleda Ivana.

Ivan je prijel ovratnik in kakor nem zrl deklico. Videl je njene velike, temne oči, cvetoča lica in bele zobe, njen smeh ga je vnel po vseh udih. Zaobrnil je telička in ga vlekel s seboj v dolino, ne da bi se bil kaj zahvalil. Samo očij ni mogel obrniti od nje.

„Čigav pa si?“

„Debeloglavov z Višave.“

„De-be-lo-gla-vov!“ ponovi deklica in oba z dečkom se zasmejeta, da je odmevalo po vsem gozdu.

Pred odhodom se še enkrat ozre po deklici, ki se je smejala z bratom, in brat je še ponavljal:

„De-be-lo-gla-vov.“

Vse to je sedaj Ivanu rojilo po glavi. Neznana moč ga je vlekla h deklici, katero je videl danes prvič.

„Kam zahaja neki k maši? V Velikih Lazih je še nisem videl. Le kaj si bo mislila o meni, ker sem bil tako neroden?“

Molcé sta prignala na Višavo.

„Mislila sem, da priženeta celo čredo, ker vaju toliko časa ni bilo od nikoder. Pa samo dvoje vidim. To ni nič! To ni gospodarstvo! Dva človeka ves dan zapravljata čas in denar, pa priženeta naposled kravico s teličkom! In potlej naj bo kaj prireje!“ vpila je Debeloglavka po navadi.

„Molči! Molči! Kaj regljaš!“ ustavi jo mož. Iz glasú je zvenela nevolja.

„Seveda, molčim naj! Ves dan delam in skrbim. Napravim južino in večerjo zastonj, potlej pa naj molčim! Kоди sta hodila?“

„Za nosom!“ zavrne jo mož osorno.

Zena se začudi in ga pogleda. Začudi se pa tudi Ivan, ker tako osornega še ni videl. Spomnil se je, kaj mu je naročila mlinarica v Samoti.

„Da te je nos le še domov prinesel! Kоди je pa prej sledil? A? ... Človek skrbi in skrbi, potlej pa še vprašati ne sme ničesar“, pojavka Debeloglavka, in solze ji zaigrajo v očeh.

Ivanu se je smilila, pa je izpregovoril, da bi jo potolažil:

„Po Rovtih sva pretikala za živino, pa nisva mogla primerne živali dobiti. Domov gredé sva imela pa smolo. Pri mlinu v Samoti...“

Stric ga ostro pogleda, da mu je kar beseda ostala na jeziku.

„V Samoti? Kaj je bilo tam?“ krikne starka togotna in zapiči oči v moža, kakor da bi ga hotela prebosti. „Govori!“

„Splašilo se je nama tele, pa sva je morala loviti“, dokonča Ivan. Naročila mlinarice iz Samote si pa ni upal dovršiti.

„Tako! V Samoti sta bila?“ zakriči ona in zapreti možu z desnico. „Ti veš, dedec, da sem že stokrat proklela rod v Samoti, in pot, ki drži tje. Stokrat si mi obljubil, da ne pojdeš nikdar v Samoto, a sedaj tako izpolnjuješ obljube svoji ženi!“

„Pot naju je zanesla!“

„Ha, ne izgovarjaj se! Sramuj se! ... Iz Samote prihaja vse prokletstvo... Jaz nesrečnica.“

Solze se ji uderó po licu.

„Brez potrebe se čemeriš. Vse ni vredno besede.“

„Tako si vselej dejal... pa vendar!... Sramuj se!“

Jezna in objokana izropota iz hiše.

„Tako le ujame človeka ploha, da ne ve, kdaj... v ženski je vedno cel hudič, ki se vzbudi pri najmanjši priliki... Fant, sedaj si mu ti stopil na rep.“

„Jaz?“ ...

„Ti! — kriv sem pa sam, ker ti nisem naročil, da molči o vsem. Samote ne smeš nikdar imeti v mislih, mati te besede ne morejo prenesti. Videl si pa, da ni bilo nič napačnega. Prokleta ljubosumnost, to je hudič.“

Večerja jima ni dišala. Prerivala sta nekaj časa jed z žlicama, pa sta bila sita. Ivan se pokrije in odide v hlev, kjer je stari, gluhi hlapec vpil nad živino, da se je tujka kar tresla.

Zlekne se truden na posteljo, in vsi dogodki današnjega dne se mu zvrsté pred duševnimi očmi. Krasna podoba deklice iz Samote je zakrila vse druge slike.

VI. „Eh, to je bilo samo za kratek čas!“

Nekaj dnij je bilo na Višavi vse napeto. Govorilo se je samo najpotrebnejše.

„Ivan!“ ogovori ga mati čez nekaj dnij, „koliko časa je bil oče pri mlinarici?“

„Nič!“

„Nič? Resnico povej!“

„Prav nič. Meni je ravno pri mlinu tele ušlo, oče so me pa čakali in se vojskovali s kravo, ki je tudi hotela za teletom.“

„Zakaj tajiš?“

„Jaz?“

Ivanu udari kri v glavo, zakaj ni še poznal ljubosumja.

„Oče so ostali s kravo na poti. Jaz sem pa lovil tele, in mlinarjevi otroci so mi pomagali. Mlinarica je nekaj kokodakala nad očetom, toda ji niso dosti odgovarjali. Ko smo ujeli tele, sva pa šla.“

„Hm, pa res?“

Ivan ni odgovoril ničesar. Jezen je šel po opravku.

Maruša je od tega hipa zopet bolj spravljivo govorila z možem. Stregla mu je in ogovarjala ga ljubeznivo, da bi namestila, kar je bila zamudila. Oh, kolikokrat se je že pokesala zaradi svoje strasti! — Kolikokrat je že sklenila, da se nikdar ne bo dala premagati čustvom, ki so že tolikrat provzročili razpor, jezo, nevoljo in sovraštvo med

njo in možem! Ljubila je moža kakor skrbna žena, in nikdar ni bilo nič, da bi mogla dvomiti o njegovi zvestobi: vendar se ni mogla popolnoma iznebiti onega groznega suma, ki ga je zatajevala, krotila, ki pa je vendar dostikrat izbruhnil na dan kakor hudournik, ki podira vse jezove. Koliko grenkih ur je preživela vsled tega, koliko žalosti in krivice je prizadejala svojemu možu! Zdelo se ji je, da ima v svojem srcu priklenjenega vraga, katerega brzda in kroti, ki pa vendar dostikrat premaga njo in jo vleče na pot pogubljenja. Oh, kolikrat je prosila Boga in molila po noči, a strast — to ljubosumje se ni dalo krotiti.

Večkrat je premišljala, zakaj ima njeno ljubosumje toliko moč. Išoč vzroka si je dostikrat predočila vso sliko, vso povest moža pred zakonom in v zakonu.

Janez Debeloglav z Višave je bil imovitega kmeta sin. Ljubil je denar in dekleta. V gostilno ni zahajal dostikrat, tudi ni hotel pridobivati si prijateljstva vinskih bratov in tovarišev. In vendar je bilo v gostilni, ko je spoznal Magdaleno, mlinarjevo hčer iz Samote v gostilni pod Sloko goro, ko je bil tam nedeljski shod. Igrali so godci, in mladi svet se je vsipal v gostilno, da si ugasi žejo, zakaj vroče je bilo. Godci so pa igrali vesele in poskočne, da so mladino srbele pete. Marsikateri mladenič si je izbral svojo znanko in je zaplesal z njo. In bolj so mladini žarela lica, hitreje se je pretakala po žilah kipeča kri. Juh! Hejsa!

Tudi Janez zavije v gostilno, da se ohladi in odpočije. Godba je igrala burne valčke, plesavci so trkali s petami in ukali. Juh! Hejsa!

Radoveden stopi Janez na plesišče.

„Oh, ko bi imel s kom plesati“, mislil si je Janez. „Tudi jaz bi se zavrtel, da bi se kri nekoliko premaknila.“

Obide ga strast in hrepenenje ...

Videl je znance in znanke, kako se vrté, kako objemajo, šepetajo, smejejo ...

„Glej“, dejal mu je neki glas: „Vse se ljubi, vse se veseli, ravno ti, bogatega Debeloglava sin, nimaš nikogar, s komur bi se veselil.“

Nevoljen se je obrnil od plesišča in mislil oditi. V tem ugleda pred hišo v senci lipe nekaj deklet.

„Te jih še pričakujejo“, reče si, a iz radovednosti jih vendar natančneje pogleda.

Vse so upirale vanj oči proseče in željno.

„Izberi!“ dejal mu je glas.

„Tukaj smo!“ vpili so mladi dekliški obrazi.

Pogumno stopi k njim in vpraša:

„Gremo plesat?“

„Zakaj pa ne?“ odgovoré drzno.

Samo jedna je molčala, zardela v lice in obrnila velike temne oči proseče v Janeza, da se kar ni mogel premagati.

Stopi k njej in jo vpraša:

„Kje je tvoj ljubček?“

Deklica še bolj zardi in odgovori:

„Jaz nečem nobenega! — Kaj naj počnem ž njim?“ Tovarišice se zahahljajo... Zdela se jim je otročja.

„Ali greš plesat?“

„S teboj? Kje imaš pa svoje deklet?“

Nato pa Janez zardi...

„Sedaj si ti moja! Pojdi!“

In objame jo čez rame, ter jo odvede na plesišče.

Stopi k mizi, kjer so sedeli godci, in zatoči po mizi srebrnjak, da je iznenadenje godcem kar sapo zaprlo in so se s čudenjem spogledali. Ples je prenehal.

„Koliko hočeš nazaj?“ vpraša glavar.

„Nič! Zagodite eno, da bodem mogel plesati. Juhu!“

„Katero?“

„Najlepšo, ki jo znate!“ zavrne Janez, zroč svoji plesalki v temne oči in ne meneč se za zabavljanje drugih plesavcev, katerim je bilo zmanjkalo taktov.

„Kdo je ta bahač? — Vrzite ga ven! — Sedaj je naš ples! — Nihče ne bode plesal! — A-a, Debeloglav se pripravlja!“ —

Srebrnjak izgine v godčevem žepu, in poskočni valček zadoni. Janez in deklica se sprimeta in zletita po plesišču. Juh! Hejsa!

Izprva sta se vrtela sama. Marsikaterega prejšnjih plesalcev je mikalo, da bi jima nastavil nogo, a bali so se Janezove zamere.

Ta in oni je premagal ves srd in se spustil za njima.

Glasi krič, smeh, teptanje nog, vriskanje mešalo se je v glasove godbe. Plesavci so se pa objemali, stiskali, gledali si v oči, posmihovali, namežikovali in šepetali.

Juh! Hejsa!

Kasno popoldne je spremljal Janez z Višave svojo plesavko v Samoto.

Od takrat je Debeloglav z Višave dostikrat prispel v Samoto. Magdalena je ljubeče upirala vanj velike, temne oči in poslušala šepetanje njegovo in vračala njegove strastne poljube.

„Ti boš moja žena, moje vse.“

Hitro je tekel čas ljubezni in kakor bi se zaobrnil, minula so tri leta po oni nedelji, ko je Debeloglav plesal pod Sloko goro. Stari mlinar si je zadovoljno mël roke in se smehljal, kadar je videl, da prihaja mladi Debeloglav z Višave. Mislil si je:

„Krasen zet! Tudi jaz zapustim Samoto in se preselim k hčeri na Višavo. Na starost bom potreboval počitka.“

Prigodi se pa, da Debeloglav ni prihajal več v Samoto.

Nemir se poloti Magdaleninega srca, a staremu je bilo dolgčas.

„Kje je? Kaj mu je neki?“ skrbela sta oba.

Hipoma pa počí: „Debeloglav se ženi.“

Ta novica je odmevala tudi v Samoti in provzročila silno razburjenje. Magdaleni se je vrivalo sto vprašanj, sto črnih slutenj ji je grozilo, da jih je komaj odganjala:

„Ne, ne, ni mogoče! — Obljubil mi je! On me ljubi, ljubi samo mene! Ljubi čez vse!“

„Kaj? Ženi se? — In on nam nič ne pove! — Drugodi pripoveduje prej: oh, to ni prav!“

A kmalu prileti druga novica:

„Debeloglav se ženi na Globokem. Neko Marušo dobi in pa denarja kot toče.“

Magdalena obledi:

„Ne, ne, nikdar! Vi se lažete! Ni mogoče! Ha ha ha! On ljubi mene, samo mene! Vi se motite.“

„Dekle“, pravi stari, „take novice meni niso všeč. Jaz se moram prepričati.“

Slovensko društvo sv. Cirila in Metoda za Ely (Minn.) v Ameriki (zadaj katoliška cerkev) iz l. 1894

„Ne verjemite jim, oče... On ljubi mene, druge ne vzame nikdar. Ljudje lažejo, ker mi zavidajo.“

„Le zakaj ne pride?“

„Morda nima časa. — Čakajte!“

In dekle se odpravi in gre na Višavo s težkim srcem, da bi videla njega, da bi slišala njegov glas.

Janez Debeloglav je sedel praznično oblečen z očetom pred hišo, ko prisope zardelih lic Magdalena, mlinarjeva hči iz Samote, na Višavo.

Obstoji pred njima in upre oči v mladeniča, ki je umikal svoje oči in bleдел.

„Kaj si pa ti k nam prišla?“ vpraša jo sicer mrzlo, a na glasu se je poznalo, da je razburjen.

„Po tebe, ker ti ne veš k meni.“

„Hoho! Čigava je pa ta, ki je tako domača?“ vpraša oče.

„Mlinarjeva iz Samote“, pove sin.

Komaj je iztisnil besedo iz grla.

Magdalena je pogledala očeta in sina in nadaljevala:

„Ali je res, Janez, kar govore, da...“

Janez se nasmehne. „Morda res!“ ...

„Ti se ženiš?... Ali je res?“

Pristopi in ga hoče prijeti za roko, katero pa on izmakne.

„Da! Danes smo naredili pismo!“

„S katero? A jaz, jaz, tvoja ljubica, naj ostanem na sramoti? Janez, ali je mogoče?“

„Ali ti je kaj dolžan?“ vtakne se oče.

„Nič in vse! Obljubil mi je, da me vzame!“

„Hahaha!“ zakrohota se stari. „Take obljube! Zate bi ne bilo napačno. Praznih rok bi se vsedla k polnim skrinjam.“

„Janez, veš kaj si govoril, obetal, počel z menoj?“ krikne deklica. „Zakaj je bilo to?“

„Eh, to je bilo samo za kratek čas!“ odvrne ji Janez, ki so mu dale očetove besede pogum.

Magdalena obledi in se strese po vsem životu. Nato si zakrije oči in se hoče zgruditi.

Janez se umakne v hišo, a stari stopi k deklici in ji reče:

„Kaj se ihtiš? Ako ne moreš obstati brez ljubčka, pojdi za drugim! Naš Janez si jo je že prebral. Nič ne jokaj!“

Odtrgati ji hoče roke od očij, pa razburjeno dekle ga pahne, da zopet sede na klop.

„Samo za kratek čas, hahaha!“ zakrohota se zlobno Magdalena in se naglo vrne v Samoto.

Čez nekaj tednov je pripeljal Janez Debeloglav na Višavo svojo Marušo.

Minilo je leto, dve, pet, deset... Mnogo se je med tem izpremenilo, tudi Magdalena je bila dobila še ljubčka in potem moža, samo na Višavi se ni hotelo nič predrugačiti. Nove zibeli ni bilo treba, in tudi stara je počivala med staro ropotijo na kašči. Janezu je bilo večkrat hudo, in kadar ga je obšla nevolja, je godrnjal:

„Ako bi bil vzel Magdaleno, gotovo bi bilo drugače.“

Žena je bila žalostna in je skrivaje jokala, a v njenem srcu je rastlo sovraštvo do Magdalene in se vzbujalo ljubosumje, katero so pasle zlasti ženske, — takoimenovane dobre sosede od blizu in od daleč, ki pridejo malo povasovat in ki potem pogrevajo stare reči, kadar nimajo novih. Tako so bile nanesele Maruši vse natanko na uho in še dosti več, kar je bilo nekdanj med Janezom in Magdaleno iz Samote.

In neka znanka je še pristavila:

„Ej, mladostno znanje se rado ponovi... Jaz bi svojemu že ne zaupala, ako bi vedela kaj takega o njem.“

Mladi, nesrečni ženi so bile te besede kakor nož v srce, katero je krvavelo in se nikdar ni več zacelilo. Ljubila je bolj svojega moža, toda tudi bolj bohotno se je razvijalo v njej ljubosumje, zlasti kadar je bil mož malobeseden, nevoljen in kadar je vzdihoval po zamujenih časih.

In ta mož je bil pošten, zvest, ki je voljno prenašal nesrečo; le včasih so mu tako, nehoté ušle iskrene želje.

V Marušinem srcu je sedaj gorela ljubezen do moža, a takoj je zopet divjalo v njem silno ljubosumje, ki je prehajalo v sovraštvo do nedolžne Magdalene v Samoti.

Tako je prišla starost, koža na rokah in obrazu se je gubančila obema, a mladostne strasti in želje so jima ostale. (Dalje.)

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje).

IV.

Franjo je zadovoljno hodil koncem vsakega tedna v prodajalnico, da poprosi, naj počakajo za neizogibni primanjkljaj. In rad je hodil, in zdelo se mu je, da se mu je zopet nasmehljala nekdanja sreča s tem običajnim primanjkljajem.

A v prodajalnici so bili manj veseli njegove sreče.

„Bom že! bom že!“ je tolažil sebe in druge, dasi sam ni vedel, kdaj bi utegnil godovati tisti „bom že!“

Ker je sploh redno plačeval, kolikor je mogel, so potrpeživi ž njegovo srečo in s primanjkljajem nekaj kratkih tednov.

Manj potrpljenja s izpremenjenimi razmerami so imele Pavlinine tovarišice, katerim najnovejši dogodek ni bil taje. Dobro vedoče, da se vsa prijaznost ni mogla razbiti kar tako naglo, so trdile trmoglavo, da jo on vabi k sebi poslej bolj skrivoma, zato pa — še ne zastoj.

Pavlin roman se je zato obrnil na bolje.

To je bila najnovejša resnica med tvorniški delavkami. Še rajše so jo dražile in še huje zavidale.

„I, Cene, čujte no, Cene!“ ga ustavi neko jesensko jutro Pavlina znanka Marijetka, ko je hitel mimo nje domov. Z gnusom se je obrnil v drugo stran ceste in podvival k svoji družinici.

Ali babnica je znala še druge zvijače.

Hitela je za njim na drugo stran ceste in ga pograbila za suknjo.

„Cene, čujte no. Cene! Za dar božji!“

„Kaj bi radi? Meni se mudi!“

„I, saj se poznavam, Cene!“ In Cenetu je njegov nos razodel znanke Marijetke navdušenost. Pojasnil mu je namreč mirno in ne brez zavihajočih dokazov, da je Marijetka

na vse zgodaj polna sladkega jeruša. Najrajši bi se ji bil iztrgal, pa delavka se ga je držala z obema rokama. Kaj neki porekó ljudje? On, oženjen, znan po ulicah, koder stopa vsak dan, pa s tako — s pijano žensko? Res, da je še zgodaj, pa za neumnosti ni nikdar prezgodaj.

„No, kaj? Marijetka?“

„Marijetka, seveda Marijetka sem; saj sem vedela, da se še spominjate, saj ste bili že pri nas, pa še bodete, ako prav sodim.“

„Pa napačno sodite!“ Franjo se je domislil vseh nečistih duhov, vseh neizbranih psov in pijanskih prizorov in pljunil bi bil, ko bi se mogel s tem otresti neljubih spominov. . . . „Torej kaj?“

„I, tako sem hotela reči, — pa ne zamerite! — slabo ste se oženili, slabo, moj ljubi prijatelj. Ko bi bili izbrali vsaj Pepco ali pa mene.“

„Beži, baba pijana! Kaj ti veš?“ In brezobzirno jo je sunil od sebe. A ona se ni vsled tega oplašila.

„Le me pehaj, le, kamor hočeš; tudi če me ubiješ, je res.“

„Da bi ti jezik zmrznil!“

„Kar sem povedala, ni nič drugače, če mi zamrzne še danes. Nobena, kolikor nas je tedaj stanovalo pod ono streho, ne bi znala tako lepo dvema gospodoma streči ko tvoja sladka Pavla. Seveda: ona je lepa. In lepi ženski vi moški odpuščate vse, tudi najhujše grehe, kakršnih ne bi nobeni drugi, ki ni — lepa. Seveda: če jo ima rad nadzornik, saj je lepa?“

„Hudič babji, kdo te vpraša po tem?“ Zopet je zamahnil za njo in se urneje zasukal, pa mu je ušla za nekaj korakov na drugo stran ceste.

Ko se je navidezno umiril, mu je bila zopet za petama:

„I, kaj bi ne? Tako in tako si nekaj pokimata — pa — pa veliko zasluži. Seveda: vsaka ne more imeti take sreče.“

„Ali te je vrag najel?“

„Ne, ne vrag! Jaz govorim resnico. In resnica ni sedaj-le nič drugega kakor ta, da je tvoja Pavla izgubila nekdanje zaslužke. On ima drugo. Seveda: ha, ha, ha! Bomo zibali.“

Franjo se je obrnil in stekel za obrekovavko, pa je bila urnejša od njega.

„Ha, ha! Gospod Franjo, seveda moram reči: gospod, ker vsakdo nima takih dohodkov, da bi si poleg kopice svojih privoščil lahko še tujega otroka na svoja ramena. Saj botrček, seveda, tudi rad nekaj primakne.“

Bežala sta drug za drugim, in še bežeča ni nehala s svoji zbadljivim jezikom; ljudstvo se je pa zbiralo ob nenavadnem begu.

„Kaj pa je, kaj pa je? Kaj se je zgodilo? Ali so koga aretirali? Ali je tatvina? Morda kak umor?“ Cela ploha vprašanj je obsula Ceneta. On se je obregnil vsem hkrati:

„E, nič! Kaj hočete, da bo, če razsaja pijana ženska?“

„Pijana, pijana, kaj pa? Še dobra bom, še dobra za med; samo prej zapodi tisto gosposko Pavlo! Me smo kmetiške, pa poštene. Pa zdrav bodi! Nikari ne zameri, ha, ha!“

In še vedno glasna jo je ubirala domov.

Slednjič se ji je z nasprotne strani približal mož postave in pravice, mož, katerega se je Marijetka veliko huje bala kakor Cenetovega Franja, ker ji je bilo znano, da mož ne ume šale niti s kmetiškimi dekleti.

Odšla je tiho po svojem potu; odšel je pa tudi Franjo z gotovim zatrdilom, da bo tožil.

Nič lahko ni stopal proti domu. Nadlegovale so ga nevšečne misli. Saj je bilo to življenje nadaljevanje tistega miru, kakršnega si je zaman želel izza dobrih prvih časov, — ko — no, — ko ga je Pavla varala, kakor ga vara sedaj. Ali so to le trditve zlobnih jezikov?

Stresel je z glavo, zamahnil z roko, kakor da v resnici odganja sitne muhe, pa le ni bil prepričan, kje je istina.

„E, zlobnost, sama zlobnost“, je mislil glasno sam s seboj in se zopet spomnil Marijetke.

„Ta je res malopridna; saj ji sleherni dan nedostaje za pijačo.“ Vendar stvari ni mogel do dna: „Ali ni njegova Pavla tudi včasih nekoliko — brljava?“

Bližal se je domu nič vesel, da je že na koncu trnjevega pota. Kako naj pogleda sedaj svoje otroke, svojo Pavlo, ako je vse to res in ako ni res?

„Meni se zmešajo možgani“, je zopet samemu sebi pritrdil neovrgljivo istino. Stopal je že po stopnicah nekaj računaje na prste obeh rok, kakor da sešteva vse dosedanje primanjkljaje, potem je vzkliknil nemirno: „Ni res, ni res!“

Pavla mu je takoj začela tožiti, da ji je vedno težje to neprestano stradanje in oskodenje, zmerom večje število otrok in — skrčeni dohodki.

V njegovi glavi so pa oživele prejšnje muhe.

Sklepal je tako-le: Inšpektor nas res sedaj pušča na miru. Moje Pavle ne nadleguje več, ne pošilja ji ničesar in ne sili je delati po noči. Zato pa niso dohodki nič manjši. Ali so bili prej večji? Morda pa ta Marijetka res laže? „Čaj, no! Morda pa res nekaj ve? — Hm, hm! Ta vražja ženska res nekaj ve, nekaj, res! Naša družinica se sčasoma pomnoži, a to sem vedel doslej jaz in moja ženka in, no! odkod neki? — tudi jezična Marijetka. Te ženske! Zato pa je moja Pavla poštena, resnično poštena. So jo hoteli, seveda, hoteli so jo zapeljati, pa je pravočasno slutila nevarnost in se je umaknila. Hvala Bogu! Današnji svet je silno pohujšan. Kakršen je kdo sam, takšni, misli da so tudi drugi. O, ko bi jaz to vedel prej! Ho, ho! In moja deca, moja srčno ljubljena deca, ali ni res moja? Mnogo je je res, pa —“

Take misli so spremljale Franjeve Pavle tožbe in vzdih. On je prišedši ni objel in poljubil, tudi ni videl, da mu najstarejši

sinko lazi ob kolenih, da ga kliče: papa, papa! a on — papa! — komaj zadržuje solze. Njene tožbe je slišal samo na pol in odgovarjal ji je zelo hladno.

Ona je izprva domnevala, da so ga ganele njene besede, in je potrdila slednjič svoj dozdevni uspeh z nekoliko solzami; pa njegovo oko je ostalo suho.

„Kaj pa ti je, moj Bog, Franjo?“

„Sem — sem — bolan!“

Hotela je takoj popraviti prvo zmoto, zato je začela brezozirno in izlahka s tistim nevarnim orodjem, ki se ga je sama najhuje bala. Videča, da Franjo ne toži o nikakršni bolezni in tudi ne kaže, da bi bil resnično bolan, je zaihtela na drugo struno: „E, samo da ti zopet ne brenči kaj drugega po glavi!“ Konec stavka je pričal, da ji solze zabranjujejo nadaljnjo brambo. No, njega to ni omehčalo. Solze so morale v Pavlinih očeh zopet potrpeti do ugodnejšega trenutka. S predpasnikom je obrisala najprej v naročju brcajoče dete, potem še sebe pod očmi.

„Moj Bog, kako dolgočasno je tukaj-le vse noči in koliko prečutih ur, koliko opravila s toliko otročaji! Pa prideš domov še ti tako na kratko nasajen, kakor — kakor — — oh, oh!“ Sedaj je pa potok solz iz Pavlinih očij potrdil istino in ne brez uspeha.

Franjo se je zganil, in to je bilo dovolj, da je nadaljevala:

„Kdo ne bi zbežal od tebe, ko bi že ne bilo drugih križev!“

On se je kesal, da se je držal tako osorno.

Še nekaj vzdihov, še nekaj prošenj in tožbá, pa je Franjo sam odprl usta in začel tožiti o jezični, zlobni Marijetki.

Seveda je bila potem rusolasa nekdanja Pavlina tovarišica vse kaj drugega kakor tovarniška delavka.

Cenetov Franjo je zopet vse lepo verjel in zato dobil „šilce“ žganja iz skrite steklenice izpod postelje, izvrstno pohvalo za vstrajno marljivost in poštenost in nekaj poljubov za nameček.

Vsled tolike radodarnosti je celo zabil misliti, da „šilce“ žganja ni v štacunski

knjižici ne v rednem računu in ne v primanjkljaju.

V njegovi notranjščini je nehal vroči boj.

Pavla se je odpravila v tvornico, on počivat.

Ko je dekla že dogotavljala kosilo, se je prebudil in premotril vse današnje dogodke in završil z neomajnim sklepom, da treba Marijetko vsekako tožiti; zaradi žganja je pa vendar pogledal v knjižico, ki je kazala redno dan za dnevom neplačane postavke, kar je bilo popolnoma naravno.

Ko so se tem že pregledanim postavkom pridružili še zaporedoma kaki štirje, je Franjo zopet sedel na škripajočem stolu, pestoval in negoval Neljčka, veselo poskakujočega na njegovih kolenih. Na predalniku je gorela luč, Pavla je oblačila druge otroke, dasi je opravljala to običajno dekla ali Franjo sam, ko je že Pavla odšla v tvornico. Danes je dekla v kuhinji pripravljala kavo polglasno pojoča neko umazano popevko.

Na ulici se je noč umikala zmagujoči zori, in to je njega vznemirjalo. Nekaj ga je davilo v grlu, a rekel ni ničesar, ker je bila Pavla objokana in vidno nevoljna. Slednjič se je odočila:

„Vse polno imam še dela, vidiš, Franjo!“

„Pa zato te vendar ne bodo čakali! Nadzornik bi utegnil biti strog zlasti s teboj!“

Zelo vzrujana se obregne pikro:

„Naj bo le strog; že še neha biti strog.“

„Neha, misliš?“

„Ko naju zapodi.“

„E, kam neki?“

„Torej se udaš ti?“

„E, kaj se udam, nič se ne udam! Kam pa hočeva s toliko revščino?“

Franjo je videl revščino in spoznal, da je danes zopet „šilce“ gospodovalo in da se Pavla sploh ne odpravlja na delo. Mrmraje je oblačila otroke, pospravljala sobo in zelo vznemirjena stopala sem in tje.

On je zbiral besede in komaj požiral jezo, da mu tako dolgo ne pove, kaj se je zgodilo, kar stopi dekla z listkom:

„Prosim, gospa, to-le — —.“

„Jaz sem uboga reva, ne gospa!“

„Pro-prosim“, zajeca dekle, „to je prinesel deček iz — iz slaščičarne. — Čaka zunaj!“

„Kaj čaka?“

„Prosim, gospa, ni-nisem prej prav povedala: deček je iz — žganjarne.“

„Teslo neumno! Ali ni prišel po steklenice?“

V tem trenutku je bil listek že v Franjevih rokah.

„Ne, gospa, denarja čaka!“

„E, vrag te — — —.“ Pavla se vgrizne v ustnico do krvi.

On je naglo odložil otroka na napol pospravljeno postelj in se obrnil proti durim. A prej nego je krenil z očmi, kaj počne ona, je bil že listek v njenih rokah zmečkan in raztrgan in pod nogami so bili računi o njenem zapitku „na upanje“ v poslednjih mesecih. Toda kaj? On je že videl vse.

„Spodoben računček, Pavla? O Marijetka, Marijetka!“

„Kaj, ta ti je zmešala pamet, ti stari osel? Čaj no!“

„Pav nič ne bom čakal: kar vprašat pojdem, če je res toliko. Doslej sem mislil, da je Marijetka, pijana kakor ti, govorila neresnico; sedaj pa vidim, da ne morem več dalje — ne z zaslužkom, ne s plačilom, ne s takšnim življenjem. Ti si grob — —. Nesramnica požrešna!“

Cenetov Franjo je škripal z zobmi, da bi se bile lahko iskre kresale, ona je slutila, da gre njena uloga proti koncu, ter se ni še odločila, kaj izpusti v boj: solze, ali zgovornost, ali oboje.

„Gospa, prosim, da si poskrbite drugo deklo; jaz sem dobila boljšo službo. Ne morem več biti pri vas.“

„Že prav! Si pripravila kavo?“

„Sem, gospa; pa tudi deček —.“

„Le pojdi! Deček naj čaka mene“, jima pomaga Franjo s polnimi usti psovka, namenjenih nekdam toli ljubljani Pavli.

„Ha, ha! Boš morda ti plačal, revež!“

„Gotovo bom teže plačeval, nego si ti zapila. Pa se moram prepričati.“

„Tudi če se ne! Tebi nič mari in meni nič mari — —“

„In pa še dosti mi je mari; boš že videla. Potrpi!“

„Prav malo več bom videla, moj dragi! Ne veš-li, da sem s sinočnjim dnevom doslužila v tvornici, z današnjim pa Ti. Vsi smo berači.“

„Prokleta — —!“ Franjo ni več škripal, ker se mu je zdelo, da njegov duh ne čuti telesnih vezij. Vse mu je odpovedalo: noge so se mu šibile, roke so se mu povesele kakor mrtve, uho je slišalo dovolj in oko ne vidi belega dne, katerega oponaša v sobi medlo brleča petrolejka. . . Kam sedaj?

Pavla je slutila, da je zopet zmagala z lažjo. Oči so se ji svetile in lice je zado bilo boljšo barvo; celo glas se je ljubko stresal kakor v trenutju najslajše razburjenosti. „Vidiš! Nisem se udala! Zaradi tebe, Franjo! Zaradi najine dece!“ Ako sem revna, pa poštena, kar si ti vedno trdil in prav si trdil. Dovolj dolgo sem se borila med dobrim in zlim, med bedo in obilnostjo. Moj Franjo je vrl človek in za sedanje čase prepošten, da bi ga varala. Ali naj me zavrže, da poginem? Danes je tega konec. Res, veliko sem se zadolžila že odtlej, kar mi oni tam — objestnež — zadržuje tisti malenkostni priboljšek, a vse še poravnava, Franjo! Ne boj se! Naj le govoré moje tovarišice, da sem to in ono: odslej nisem nič več, nič manj kakor tvoja zvesta soproga, kakor sem bila do danes. Skupno bova trpela, skupno se tolažila. Živela bova morda uborno, pa zadovoljno. Še danes pojdem in mu povem — priliznjencu —, da ne sprejemem od njega ne službe, ne milosti. Tako je!“

Franjo jo je hotel objeti, pa Pavla se mu je ljubko ubranila opozorivši ga, da zunaj še čaka deček, katerega treba odpraviti.

„Pojdem kar jaz ž njim, Pavlica, in poprosim —!“

„Le! Jaz v tem času odpravim deklo s poslednjimi novci.“

„Bo že Bog kako ukrenil.“

Z dečkom sta odšla, in s slastjo neprekosljive samozadovoljnosti je zrla Pavlica za svojim soprogom, siknivša mu v slovo: „Norec! Če ne bom delala po dnevu, bom po noči. Da bi me le maral Ninelli!“

(Konec.)

Socijalni pomenki.

(Piše *dr. Ivan Ev. Krek.*)

(Dalje.)

Okrajne federacije združujejo vse socijalistične organizacije svojega okraja in so precej samostojne. Kjer je veliko obrtno življenje bolj razvito, je seveda tudi federacija krepkejša in mnogovrstnejša. Federacija namreč ne veže posamnih socialistov, marveč samo razna društva in zadruge. Splošno jih lahko delimo v pet vrst:

1. Produktivne zadruge ali kooperative, kot jim pravijo. Lassalleova ideja se v njih uresničuje. Delavci ustanavljajo vsakovrstna skupna podjetja: mlekarne, pekarnice, predilnice, tvornice za sukno, strojarne, tiskarne, skladišča, prodajalnice. V jedri ali več 'ljudskih hišah' imajo ta podjetja svoj sedež. Delavci so si priborili najprej večje plače, in denar, ki si ga morejo privarčevati, nalagajo v takih zadrugah. Splošno moramo reči, da kooperative dobro uspevajo. Sem pa tje res katera propade, toda od l. 1898., ko se je ustanovila zanje posebna zveza, ni to več lahko mogoče. Če gre kake kooperative slabo, ji pomagajo druge s tem, da ji posodijo potrebno vsoto ali da ji pošljejo veččega moža, ki jo iznova uredi. Bilance so večinoma zelo ugodne.

Za stranko so te zadruge ogromnega pomena. V njihovih 'ljudskih hišah' imajo vsa druga socijalistična društva svoj dom; kurjavo in svečavo jim preskrbljujejo navadno brezplačno. Iz dobička se zbirajo zakladi, s katerimi se vzdržuje agitacija, podpirajo stavke, pokrivajo primanjkljaji pri časopisih, krepé podporna društva. Brez kooperativ bi vsa druga socijalistična organizacija zastajala; v mnogih krajih tudi popolnoma zaspala.

Kdor dvomi, da bi bilo mogoče tudi revnejšemu ljudstvu s skupnim sodelovanjem ustanavljati večja gospodarska podjetja, naj proučuje belgijske socijalistične kooperative; potem bo ozdravljen. Če zmorejo socijalni

demokratje, ki jih veže samo strankarska zavest, toliko velikih ustanov in sicer v Belgiji, kjer je industrija tako bogato razvita, kakor nikjer drugje na evropski celini, in je kapitalistom neprimerno več denarja na razpolago, nego v Nemčiji ali celo pri nas, potem so take zadruge tem lažje tam, kjer je le malo prilike za kapitalistično konkurenco, tem bolj, če ne združuje zadrušnikov strankarska strast, temveč čista krščanska ljubezen.

2. Strokovna društva. Ta so ustanovljena v obrambo delavskih pravic za posamezne stroke. Pametno so se osnovala; zato imajo tudi mnogo vpliva. Najprej so se ustanovila strokovna društva pri posamnih podjetjih; ta društva imajo v svojega okraja federaciji zvezo; šele nedavno so se združila v celi Belgiji in si ustvarila osrednjo zvezo. Pretežna moč strokovnih društev je pač vedno v krajevnih organizacijah. Centralistična uredba jim je v kvar. Le potem, ko so se krajevna društva okrepila, ko so pri posamnih podjetjih združila večino delavcev v svoji sredi, more šele uspešno delovati zveza. Tega načela so se držali belgijski socijalni demokratje in njihovi uspehi kažejo, da so pravo zadeli.

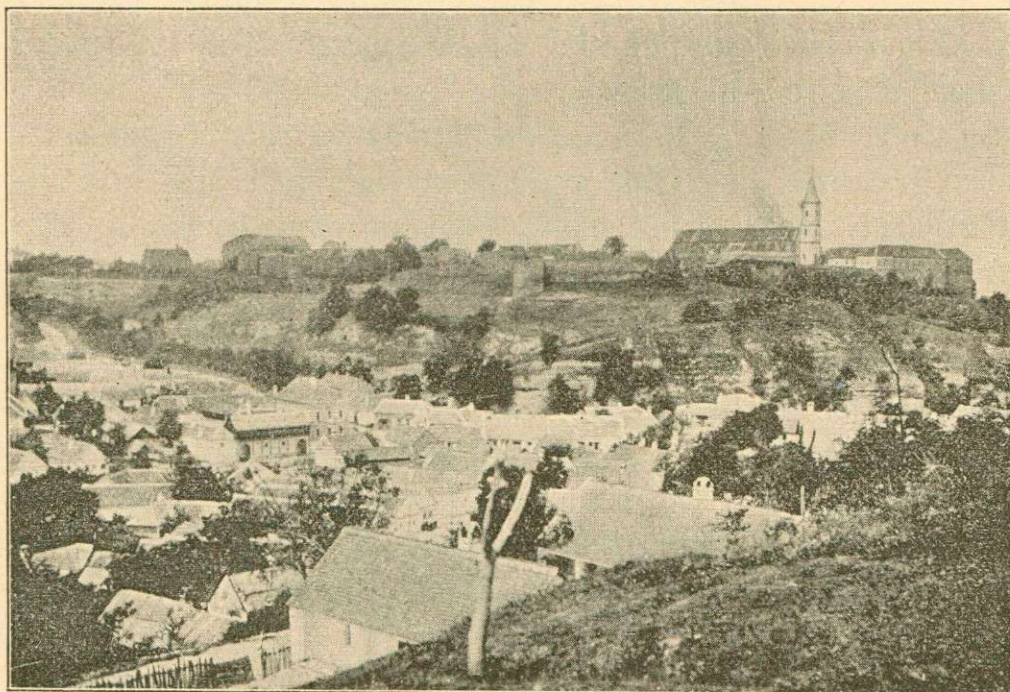
3. Podporna društva. Ta obsegajo vse vrste podpor in zavarovanja. Svoje ude podpirajo v bolezni; ko obnemorejo, jim dajejo letno preskrbnino; ob nezgodah skrbé zanje; če so brez dela, jim delé pomoč. Pri njih se zavaruje delavec za življenje; tam zagotovi podporo tudi ženi in otrokom, ako umrje. Dobro vplivajo taka društva že zaradi tega, ker uče in nekako npravno silijo delavce k varčnosti. Saj je njihovo bistvo v tem, da s skupnim varčevanjem skrbé za čas potrebe.

4. Politiška društva organizujejo delavce za političke boje. S shodi, knjižni-

cam, izdajanjem poljudnih spisov širijo politiško zavest v svojem zmislu med ljudstvo. Ob volitvah vodijo vso agitacijo. Belgijski zakon ne zabranja zvez politiškim društvom; zato so ta društva organiški deli okrajnih federacij.

5. Društva za pouk in zabavo so mnogovrstna.

Poučni klubi združujejo bolj nadarjene delavce, da se skupno učé raznih ved: jezikov, naravoslovja, zgodovine, zemljepisja, matematike, pravnštva, pa tudi stvari, ki jih rabijo pri svojem delu ali pri socijalskih gospodarskih podjetjih: risanja, tehnike,

Ilok v Slavoniji.

knjigovodstva, trgovstva. Dne 9. vinotoka l. 1900 se otvori poseben zavod v ta namen z imenom „Institut industriel“. V njem hočejo izobraziti mlade delavce, da bodo mogli dospeti do prvih mest med delavstvom, postati delovodje, risarji, tehniški uslužbenci in v posamnih slučajih, če napravijo potrebne izpite, tudi inženirji. Zraven se vzgoje ondukaj upravni uradniki in poslovodje za delavske organizacije.

Da se osnuje ta obrtna učilnica, se je ustanovila posebna zadruga, katera šteje dvanajst članov in sicer šest profesorjev in šest zastopnikov socijalskih organizacij. Vsako leto se bo potrebovalo za vzdrževanje

tega zavoda najmanj 20.000 frankov. V ta namen se že nekaj časa pobirajo prostovoljni darovi in doneski od kooperativ in socijalskih poslancev in občinskih odbornikov.

S 14. letom, po dovršeni ljudski šoli, se bo sprejel otrok v to učilnico, kjer ostane štiri leta. Po štiri ure na dan se bo vadil v ročnem delu na lesu in železu v delavnicah; učil se bo poleg tega risanja in praktičkih del v mehaniki, fiziki, kemiji. Prva tri leta se bo učil vsak letnik skupno. V četrtem letu se bodo pa ločili gojenci za posamne stroke. Za izdelke, ki imajo kako vrednost, bo dobil gojenec plačilo.

Pouku služijo tudi ljudska predavanja. O posamnih tvarinah se prireja po posamnih krajih toliko predavanj, da se dotična tvarina poljudno obdela. Imenujejo se „Extension Universitaire“ (ljudska vseučilišna predavanja bi jim morda rekli po naše).

Umetelniška društva združujejo kiparje, slikarje, leposlovce in stavbenike v socijalskem duhu.

Otroška društva. Ko pričinja otrok hoditi v šolo, ga že priklopi nase socijalska organizacija. V zvezi z „ljudskimi domovi“ so igrališča za otroke. Sodrugi pošiljajo svojo deco tje, da se že v najnežnejši mladosti navadi stika s celim socijalskim organizmom in se tako popolnoma nasrče njegovega duha. Ko nekoliko doraste, vstopi v svoje otroško društvo, kjer ostane do 14. ali 15. leta.

Garde. Iz otroškega društva prestopi deček v tako zvane garde. V teh se teoretiški in praktički vadijo v socijalizmu. Iz teh gard se ustanavljajo razna telovadska društva, govorniške šole, kolesarske družbe. Vse je tako umerjeno, da se pripravljajo mladeniči za agitacijo. Kolesarji združujejo s svojimi izleti vedno tudi agitatorske namene. Ob času volitev so izredno velikega

pomena. Resnost socijališkega gibanja v Belgiji se kaže posebno v tem, da se mladeniči vadijo tudi varčnega, treznega življenja. Med mladimi gardami se je ustanovilo več antialkoholiških zvez. Že v zgodnji mladosti se jih mnogo zaveže, da se hočejo varovati upijanljivih pijač. To je neizmerne vpliva za socijališko stranko. Mladeniči, ki so se odrekli alkoholu, so pridni in se radi učé; svoj prosti čas porabljajo za izobrazbo. Socijalisti se torej resno in marljivo oprijemljejo svojega dela in so nam v tem lahko bodrilen vzgled.

strokovno temeljit, pospešuje tudi razvoj industrije; s tem pa tudi koristi samemu sebi. Poudarjati pa moramo, da to živahno gibanje med belgijskimi socijalisti drami krepko preišljeno delovanje katoliških socijalnih organizovavcev, dasi precej pozno. Krščanski socijalizem je prišel s Francoskega v Belgijo: Grof de Mun, Marquis La Tour-du-Pin, de Pascal, de Segur-Lamoignon, Ch. Antoine so gojili zanimanje za delavsko vprašanje tudi v Belgiji in tekmovanje s katoliškim delovanjem je dalo socijalnim demokratom novih

Mitrovica v Slavoniji.

Fot. I. Singer.

Zabavna društva gojé gledališke predstave, godbo, petje. Ob socijaliških slovesnostih nastopajo dobro izučeni godci; socijalna demokracija nastopa vsled tega ob svojih sprevodih tudi na zunaj z velikim sijajem.

Podrobno smo opisali obliko belgijske socijalno-demokratske organizacije, ker se more od nje mnogo naučiti prijatelj in sovražnik. Kolikor more, uresničuje načelo, da je umstveni in gospodarski napredek najboljše varstvo delavskega stanú in njegovo najmočnejše orožje. Če je delavec izobražen,

močij. Žal, da so med veljavnimi katoliškimi možmi v gospodarskem oziru veljala in deloma še veljajo manchesterska liberalna načela; ta seveda mnogo zavirajo zdravo socijalno preosnovo. Dosedaj je sicer katoliška stranka v državi še vedno v večini: priznavamo pa, da socijalna demokracija stalno napreduje. Pri volitvah v zbornico in senat je bilo 1896. leta izvoljenih 29 socijaliških poslancev; l. 1900., meseca vel. travna, pa 33.

Med kmetiškim ljudstvom ne more socijalna demokracija kaj napredovati. Brani ji

pred vsem krepka kmetiška zveza „Boerenbond belge“¹, ki izvrstno deluje za kmečko organizacijo.

Župnik Mellaerts je prvi v svoji župniji Goos Saint-Alphonse ustanovil kmetiško zadrugo pod imenom Boerengilde po vzoru nemških zadrug. Postavil jo je pod varstvo sv. Izidorja. Flamski časopisi so jeli pisati o njej, in kmalu se je vzbudilo po celi Belgiji veliko zanimanje zanjo. M. Helleputte, navdušeni zagovornik zadrugištva, in M. Schollaert sta z besedo in pismom razširjala zadrugo idejo med kmeti. Dne 20. mal. srpana l. 1890. se je sešel velik kmetiški shod v Lovanju in tam se je ustanovil Boerenbond. Ker je njegovo delovanje zelo poučno, podajemo ob kratkem po navedeni knjigi njegov opis.

Najpreje skrbi za versko in nravno vzgojo svojih udov. Udje se vsprejemajo slovesno v krajevne zadruge „gilde“ in morajo obljubiti pri vsprejemu, da bodo dobri kristijani in dobri župljani; vsak mesec imajo zadrugniki večinoma povsod tudi svoj cerkveni shod. Slovesno se praznuje povsodi praznik njihovega zavetnika sv. Izidorja. Domači župnik je že sam po sebi član zadrugnega odbora.

Za pouk se trudi Boerenbond s tem, da izdaja strokovni kmetiški list „Boer le Paysan“, prireja kmetiška predavanja, ustanavlja poljedelske poskuševalnice; vsaka zadruga ima mesečni sestanek, kjer se razpravljajo tudi strokovne stvari, in končno ima svojo osrednjo pisarno, kjer si lahko vsak član išče sveta in pomoči v kmetijskih stvareh.

Kmetijske potrebščine kupuje zveza skupno. Posamne gilde naročajo po zvezi semen, gnojil, klaje, strojev in jih tako dobivajo mnogo ceneje. Cene so znatno padle brž, ko se je ustanovila zveza. Vrh tega so kmetje pri nakupovanju zavarovani proti ponarejevanju, ker se blago preje kemijsko preišče, predno se kupi. Zveza dobiva vedno več naročil. Leta 1896. so se naročila pri zvezi za gnojila podvojila in za klajo poče-

tvorila v primeri s prejšnjim letom. Kmetje prodajajo tudi svoje pridelke skupno po svojih gildah in po zvezi. Ustanovili so že več zadrugnih mlekarn in destilarij.

Zveza goji dalje vzajemno zavarovanje za živino in proti ognju; v več gildah so se osnovala tudi bolniške blagajne.

Župnik Mellaerts se posebno trudi, da širi raiffeisenovke po Belgiji. L. 1897. jih je bilo že 94, ki so vse izvrstno uspevale. V njihovo podporo se je ustanovila osrednja blagajna. Boerenbond ima nastavljenega posebnega nadzornika, da jih pregleduje in popravlja, kjer najde kaj pomanjkljivega.

Boerenbond skrbi tudi, da se njegovi člani potegujejo za izboljšanje kmetiškega zakonodajstva na temelju točno izdelanega agrarnega programa. S svojo agitacijo je že dosegel, da se je uvedla carina na oves in surovo maslo, da se je zvišalo povračilo za pobito živino ob slučaju kuge in da se je dosegla podpora za raiffeisenovke.

Končni namen mu je doseči avtonomno, javnopravno stanovsko organizacijo kmetiškega stanu v tistem zmislu, kakor jo že dolgo zahtevamo tudi v Avstriji in kakor je sedaj že v tretje predložena državnemu zboru v predlogi zakona o kmetijskih zadrugah.

Da si je osvojil Boerenbond trdna tla med belgijskimi kmeti, nam najbolje priča število njegovih članov. Po šestih letih je štel 19.000 kmetijskih rodbin združenih v 300 krajevnih zadrugah (gildah).

„Kmetje“, pravi Deploige, „govoré s ponom o Boerenbondu, svoji moči in svojem upanju. Ljubijo ga in ga znajo braniti, ker jim je vrnil čast njihovega stanú, ker jim je ohranil krepki pogum njihove katoliške vere. Zvrševanju socijališkega programa se bo ustavljal nepremagljivo. Sezidal bo neprodirljivo trdnjavo proti divjim napadom socijalne revolucije. Vsi tisti so ž njim, ki hočejo svobodno zemljo, priznanje zasebni lasti in čast religiji.“

Gotovo je, da nobena druga sila ne more tako uspešno vstavljati socijalne demokracije, kakor po stanovski organizaciji nravno

¹ Sim. Deploige: Le Boerenbond belge. Louvain, 1897.

utrjeni in gmotno rešeni kmetiški stan. Zato smo popisu belgijske socijalne demokracije pridejali sliko krščanske kmetiške organizacije. Socijalnemu delovanju revolucijske stranke se moremo ustavljati le s socijalnim delovanjem v krščanskem zmislu. Delu postavimo nasproti delo; potem se nam ni bati! Tega nas živo uči tudi zgodovina belgijske socijalne demokracije! Njeni uspehi spričujejo, da so katoličani v socijalnem oziru predolgo dremali; za kmetiško organizacijo so se še dosti zgodaj jeli brigati, a delavske so zanemarjali, dokler ni izšla Leona XIII. okrožnica o delavskem vprašanju (dne 15. vel. travna l. 1891). Tedaj se je šele začelo nekaj daniti. Počasi se je ustanovljala nova stranka krščanskih demokratov s tem namenom, da dovrši v dejanju, kar priporoča papež. Jeli so osnovati delavska strokovna društva po vzgledu angleških delavskih zvez. Abbé Potier je ustanovil družbo „delavskih kapelanov“, ki se vsi posvečujejo samo skrbi za delavske dušne in gmotne blaginje. Polagoma se je osnovalo veliko število raznih društev v zmislu krščanskih demokratov (l. 1898. jih je bilo nad 300), in vsa ta društva so se spojila v demokratsko zvezo (Ligue démocratique belge). Bilo je izprva mnogo težav. Bogati katoličani, še polni liberalnih gospodarskih načel, so se ustavljali novemu gibanju, kar so mogli: a vnema za delavski stan je zmagala, in po malem so se začele odpirati oči tudi do tedaj v socijalnem oziru slepim ljudem. Velikega pomena je bil v tem

oziru nagovor Leona XIII. belgijskim romarjem dné 23. mal. travna l. 1898. Opo-minjal jih je, naj se držé načel, ki jih izraža njegova okrožnica, naj vestno spoštujejo avtoriteto škofov in jih pozivljaj k edincsti. Od takrat se je mnogo zboljšalo. Tudi bogatejši in vplivnejši katoličani kažejo sedaj več uma za socijalno preosnovo. Kdor se je preje pečal z delavci, jih združeval in se ž njimi potezal za boljše delavske razmere, so ga brž razkričali, da je socialist, da hujska ljudstvo in po nepotrebnem seje nemir. Niso pa hoteli videti, kako ogromno četo je zbrala krog sebe socijalna demokracija in koliko tisoč delavcev je odvrnila od cerkve, od Boga in jih napolnila z sovraštvom do vse druge družbe.

V zanimivi knjižici „Pred rajskimi vrati“ opisuje M. André¹ značilno mišljenje takih belgijskih katoliških veljakov:

Pred nebesa pride bivši katoliški belgijski poslanec. Sv. Peter ga začne izpraševati, koliko se je pripravljaj za svoj poslanski posel, in mu v pogovoru dokazuje, kako napačno je to, da se ni nič brigaj za socijalno vprašanje in nič potezal za zakonite preosnove v korist nižjim stanovom. Zaradi njegove omejenosti ga je poslal za toliko časa v vice, dokler se ne uveljavijo dobri socijalni zakoni, ki bi jih bil moral on predlagati ali pospeševati. — Lep nauk!

(Dalje.)

¹ A la porte du Paradis. Bruxelles. Société belge de librairie; poglavje 14.

V logu.

I.

Virček na livadi,
o senčni, tihi gaj,
radostno v krilo tvoje
povračam se nazaj.

Pozdravljam te prisrčno!
O, da te vidim spet!
Moj virček na livadi,
moj tihi gozdni svet!

Ljudmila.

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal dr. F. Marinko.)

(Dalje.)

IV. Osijek.

Prosto kraljevo mesto Osijek je najbolj obrtni kraj v Slavoniji in glavno mesto verovitskega kotara (okraja). Razprostira se na desnem bregu reke Drave ob železnici Alfeld-Reka in Osijek Kapela-Batrina. Deli se v gornje in dolnje mesto in v pristave. V dolnjem je trdnjava, ki je podobna brodski, pa je mnogo večja. Tu je bila že za rimske vlade utrdba, ki se je zvala Mursia. Moral je biti pač precej velik kraj, ker je imel v četrtem stoletju lastnega škofa. Za časa arijanskih bojev se večkrat čita ime Valens iz Mursie, ki je posebno goreče zagovarjal krivoverstvo in kot zastopnik cesarja Konstancija na cerkvenem zboru v Arelatu zahteval, da se obsodi patrijarh Atanazij.

Trdnjava je obdana z močnimi šancami, na nasprotnem dravskem bregu 760 m od mesta pa ji ob času nevarnosti pomaga druga utrdba (fort) z bastijami.

Zlasti gornje mesto ima redne lepe ulice ter krasne hiše; nekatere so prave palače. Kupčija je kaj razvita po Dravi in obeh železnicah. Parobrodov je videti tu še več nego v Brodu; izvažajo se žito, les, prasci, železo, deske, vino in drugo. Vendar kakor v Sisku tako tudi tu zadnji čas trgovina nekako peša. Zato skrbé Madjari, ki ne gledé na zavezo Hrvaško železnico in sploh vsa občila obračajo tako, da koristijo le samo njim. Osiječani so kakih 20.000, ki so večinoma katoličani in imajo tri župnije in dva samostana — kapucine in franjevce. Pri onih sem maševal dne 15. velikega srpana in bil sprejet s prav slovansko gostoljubnostjo. V mestu vidiš štiri cerkve, ki so precej zanemarjene, slabe. Gradila se je pa ravno ta čas velikanska nova župna cerkev sredi mesta.

Razven rimskih katoličanov, je še mnogo zjedinenih Srbov in ne malo židov. Trgovina je močno v semitskih rokah.

Osijek je sedež kotarske (komitatne) gosposke, kotarskega sodnega stola, finančne okrožne direkcije, trdnjavskega zapovedništva, trgovske in obrtne zbornice. V njem je višja gimnazija, velika realka, pripravnici za učitelje in učiteljice. Zadnji čas pa je zgradil tu biskup Strossmayer katoliški konvikt za gimnazijce. V polajšanje človeškega trpljenja delujeta dalje v mestu sirotišnica in pa velika bolnišnica. To je ustanovil neki Mosperg, ako sem prav čul. V trdnjavi so pozornosti vredna posebno poveljnikova stanovanja; mestna hiša je krasna stavba.

Osiječani rabijo za jako malo ceno dobra kopališča, izprehajajo se po krasnih izprehajališčih in se hladé v lepem parku, ako jim drago. Pa vkljub tem ugodnostim se meni mesto ni hotelo prikupiti, leži v dolgočasni ravnini, ki ne nudi očem nikakega razgleda. Stokrat ljubši so mi naši brdoviti in gorati slovenski kraji, naj me tudi večkrat utrudijo in zmočijo s svojimi strminami. Hodil sem po mestu mnogo. Stopil sem tudi po dolgem mostu, ki se vpenja nad Dravo, na prava ogrska tla, češ, bom vsaj doma mogel reči: „bil sem na Ogrskem.“ Vštric tega mostú služi drugi železni most železnici, ki todi prehaja na Ogrsko. Razven dolgočasne lege mi še posebno ni bilo po volji, ker se čuje po mestu toliko tujih neslovanških glasov. Govori se namreč mnogo nemški in dosti tudi madjarski, več čuješ tuje nego domače govorce. Glavno mesto slavonsko ima po vnanje malo hrvaškega značaja — precej manj nego naša Ljubljana slovenskega. O Djakovo, kakov razloček med teboj malim in velikim Osijekom!

Morda bo prav, da omenim še malo iz zgodovine.

Trdnjava osiješka je bila nekaterokrat važna posebno v bojih s Turki. Sovražna in domača kri je često močila tukajšnja tla. Pri Osijeku je zbral na povelje Ferdinanda I. leta 1534. Kacijanar, kranjski plemenitaš, 24.000 mož zoper Turke. Ti so ga pa nena doma napadli ter tako oplašili, da je malone glavo izgubil in bežal. Vsled njegovega bega so tudi Tirolci in Korošci pod Lodronovim vodstvom bili kar posekani. Ker so Kacijanarja, najbrž po pravici, na Dunaju obdoližili, da je kriv tega strašnega poraza in ga vrgli v ječo, je mož zaprisegel, da se bo maščeval. Oprostivši se je bežal na Hrvaško ter hotel Kostajnico izdati Turkom; a predno je izvel svoj naklep, ga je umoril Nikolaj Zrinjski.

Drugi Nikolaj Zrinjski je dal po zimi l. 1663. tu zažgati dravski most, da bi Turkom pretrgal zvezo med Belgradom in Budimpešto: a prihitel je veliki vezir sam z veliko večjo vojsko, ukazal je most vnovič zgraditi in s stražami dobro zavarovati.

Meseca vel. travna l. 1664. je šel po tem mostu s 100.000 možmi na Ogrsko. L. 1685. je cesarski vojskovodja Leslie s hrvaškimi junaki vzel Turkom Osijek, ali že dve leti potem je bil v trdnjavi veliki vezir Sulajman, predno je šel v bitko pri Mohaču, kjer so kristijani Turke popolnoma porazili. L. 1690. so pod poveljstvom Mustafe Köpri- lija zopet Osmani oblegali trdnjavo, a Star- hemberg jo je hrabro branil in z vojno zvi- jačo rešil.

Ob času madjarskega upora l. 1848. je imel Osijek v oblasti grof Gaspar Batthyany v imenu ogrske vlade, a po večtedenskem obleganju ga je osvojil cesarski general Tre- bersberg.

Predno se ločimo od Osijeka, opomnim še, kar sem čul, ne vem že kje, v Slavoniji. Veliki rodoljub Strossmayer se je baje ponudil ogrski vladi, da zgradi z lastnimi stroški železnico od Djakova v Osijek s pogojem, da se bo uradovalo izključno v hrvaškem jeziku. Madjarji so ponudbo odbili, dasi bi jih železnica ne veljala niti beliča.

V. Proti domu.

Zelja po domačem kraju se mi je vedno živeje oglašala. Pa kod naj krenem — skozi Madjarsko proti Pragarskemu, ali naj se vrnem skozi Sisek in Zagreb? Odločil sem se za zadnjo pot, ako je tudi treba dolgo voziti se po progi, ki mi je že dobro znana. Namerjal sem namreč stopiti še v Požego, dasi se je pozneje reč zasukala tako, da tega mesta nisem videl. Izbral sem si pred krat- kim otvorjeno železnico Osijek-Kapela-Ba- trina.

Vožnja je od začetka prav dolgočasna po razprostrani ravnini; potem pa prisopiha hlaon med obširne gozde, ki so tu pa tam pretrgani z rodovitnim poljem. Tudi todi sem videl več naselbin nemških in madjar- skih, kjer so mlatili rodovitno klasje z veli- kimi stroji. Bilo je vendar nekoliko razlike v sicer enakomernem kraju.

Na drugi ali tretji postaji sta stopila v kupej dva mlada gospodiča Madjara: najbrž sta bila visokošolca, ki sta se v blaženi nemščini grozno jezila nad Hrvati, ker so zadnjič v Osijeku tako zagodli madjarskim glumačem. „Nas je desetkrat(!) toliko“ sta ponavljala neprenehoma, „pa bi trpeli od hrvaških barbarov tako sramoto!“ Jaz se v njiju govor nisem maral vtikati; mislé si svojo, sem zrl v daljavo, kakor bi ju ne slišal, kar pa je Arpadova sinova vidno jezilo. Vidva ne bodeta Hrvatov ne bila, ne božala, pač pa jih tepó vaši državniki, česar so pa Hrvati največ sami krivi.

Pri Našicah se začenjajo na obeh straneh železnične proge iz ravnine vzdigati brda, ki so kaj dobro obrastena s hrastom in bukvijo. To je krasen gozd grofa Pejačevića, ki ima v Našicah svojo grajščino. Tu je tudi velik samostan hrvaških frančiškanov s prelepo lego vrh brda, po čigar bokih so posejane hiše.

Ko smo predrdrali Pejačevićev gozd, pa smo že v drugem, ki je last hrvaškega boga- taša Turkovića iz zgornje Hrvaške. Ta mož baje pred leti ni imel nič, bil je drvar; a s poštenostjo, pridnostjo in varčnostjo pa z

bistrim svojim umom si je pridobil toliko, da ima sedaj velikanska posestva.

Posebno znamenitih krajev sicer ni ob tej progi, pač pa velikanski zakladi naravnega bogastva, ki je izkušajo različne tovarne izkoristiti. Pri postaji Leskovici je obširna tovarna za les, ki daleč presega Gorjanijevo na Gorjancih ali v Peščenku. V Pleternici je jednako velika tovarna za izdelovanje špirita in drugo.

Med počasno vožnjo, ki je menda še nekoliko bolj polževa nego na naši dolenski železnici, me je zabaval neki žid-trgovec in hrvaški kmetje. Vse ga je častilo in hvalilo — malo da mu niso roke poljubovali, a ko je izstopil, niso mogli dosti slabega in sramotilnega povedati o „čifutu.“ Nisem si mogel drugače misliti, nego da morajo biti ti kmetje z židom v denarnem sorodstvu. Ne vem, kaj bi bilo, ko bi bil mož slišal, kako so ga strupeno pikali s svojimi jeziki! — Med tem pa je jelo pikati nekaj drugega: kakor orehi debel led se je usipal na železnične vagone, bil po oknih, da je bila groza. Od strahu so utihnili doslej tako glasni kmetje in njihove žene, ki so se vračali iz semnja

v Našicah; čul si le vzdihe in željo: „Menda v našem selu ne bije!“

Pri postaji Čaklinu se zavije prijazna dolina, po kateri se vije železnica proti jugu. Na levi so prav blizu nizki griči, a na severni in zahodni strani se razgled bolj in bolj odpira proti Požegi, za katerim mestom se vzdigajo visoke gore. Spominjal me je ta kraj prav živo nekaterih ljubkih dolin v naši mili domovini. V Pleternici, ki ima lepo veliko cerkev in razprostrano vojašnico, se cepi železnična progana Požego. Veselil sem se, da bom po dolgi in sploh precej dolgočasni vožnji v tem domoljubnem mestu prenočil, a v veliko presenečenje sem zvedel, da je že odpihal vlak, ki bi me v nekaterih minutah tje potegnil. V Pleternici prenočiti ni kazalo; drugi dan iz Kapele Botrine, kamor sem moral sedaj z vlakom, vračati se po istem potu nazaj pa nisem maral: zato je bil kmalu storjen sklep, ki je moj prvotni načrt prevrnil. Počakal sem v gostilni blizu kolodvora polnočne ure, vsel se na vlak, ki je nekako ob tem času prisopihal semkaj od Broda, in se peljal kar naravnost v slovensko prestolnico, kamor sem prišel zdrav in zadovoljen, da sem zopet preživel nekaj dnij med slavonskimi brati.

Književnost.

Srbsko-hrvaška književnost.

Zanimljive priče i beleške iz života znamenitih Srba. Skupio ih Dr. Ilija Ognanović. Zagreb. Srbska štamparija 1900. Str. 176. 8°. — V tej knjigi čitamo dogodke in anekdote desetero znamenitih Srbov, kateri so vse svoje delovanje posvetili napredku svojega naroda. S tega stališča je torej knjiga znamenje hvaležnosti srbskega naroda do svojih dobrotnikov. Pisava je lepa in mična.

Detinjstvo. Napisao P. Srećković. Drugo izdanje kr. srb. dvorske knjižare Mite Stajića u Beogradu. Cena 1 K. — Ti spomini iz detinstva imajo poleg mnogih zabavnih stvari tudi še podatke za poznavanje običajev, življenja in kulturnih pojavov v Srbiji.

U slobodnim časovima. Knjiga za mladež, sa slikama, spremio Ž. O. Dačić. Beograd. Štampano

u državnoj štampariji kraljevine Srbije. 1900. Str. 95. Cena 8 dinarov. — V tej dobro urejeni čitanki za otroke so pesmi, povesti, pripovedke slike.

Odabrane srbske narodne pesme junačke najstarijega vremena za omladinu priredio Ž. O. D. Beograd. Izdanje i štampa državne štamparije. 1900. Str. VIII. + 126. Cena 50 d. — Za srbsko mladino ni primernejšega berila, nego so narodne srbske pesmi. Pobožnost, nrvnost, ljubezen do naroda, junaštvo, požrtvovalnost in druge narodne vrline niso v nobenem umetnem delu tako dobro naslikane kakor v srbskih narodnih pesmih. Zbranih je v tej knjigi okoli 16 pesmij. Manj znanim besedam je dodan tolmač.

Kr. srbska akademija nauka u Beogradu je izdala te-le tri knjige:

Istorija srbskog ustanka od Lazara Arsenjevića - Batalake. Deo prvi. Beograd. Štampano

u štampariji kraljevine Srbije 1898. Cena 3 d. Stranij X + 484; — Drugi deo. 1899. Cena 3 d. Stranij 485—1020. Obe knjigi sta izdani iz Batalakovega fonda. Prirejena je na podlagi rokopisov pok. Arsenijevića († 15. jan. 1869), katere je hranil Dr. N. Krstić. Ta zgodovina in ostali rokopisi so dragoceni vir za poznavanje one dobe Karadžordževićeve v Srbiji, zato ker jih je spisal njegov sodobnik in v mnogih poslih tudi njegov sodeležnik. — Tretja knjiga je pa važen prilog srbske zgodovine v prvi polovici one dobe od tujega potovavca: Otona Dubislava plem. Pircha. Putovanje po Srbiji u godini 1829. Srbski prevod je priskrbel Dr. Dragiš T. Mijusković. Izdanje akademije nauka. U Beogradu. Štampano v državni štampariji kraljevine Srbije. 1899. Cena 1.50 d. Str. IX + 247. Tej knjigi je dodana slika pisateljeva.

Pčelarska biblioteka VI. zvez.: *Pravo o pčeli* napisao Dr. Ž. Miladinović. Cena 40 par. — Ta knjižnica, ponatisk iz „Srbskoga Pčelara“, podaje v celoti opazovanja, tičoča se čebel od rimske dobe do danes. Vsebina bi bila boljša in zanimivejša, ako bi bila točno izvedena po načrtu, a prvi del je zelo skrajšan. Knjiga je zelo pripravna za tiste, ki se pečajo s čebelarstvom.

Srbska istorija u narodnim pesmama. Stavio Pet. M. Niketić, učitelj. Nakladom knjižara Velimira Valožića, u Beogradu. Štamparija kod „Pre-svete.“ Cena 1.20 d. Str. 116. — Izdajatelj te narodne zgodovine je odbral najznamenitejše narodne pesme od časov sv. Save do osvoboditve Niša, sestavivši jih v neko prozaično celoto. — Knjiga je okrašena s slikami, katere razsvetlujejo to ali ono narodno pesem ali zgodovinski dogodek.

Maksim Tripković, profesor kraljevske gimnazije v Belgradu, je izdal knjigo: *Reforma Kalendara.* V tej knjigi razpravlja poglobitve pogreške in nedostatke julijanskega koledara, želeč, da naj bi vsi kristijani imeli jeden koledar, kateri naj bi se ne smel nikdar menjati. Po tem projektu bi imeli leta dveh vrst kakor do sedaj: navadno leto z 365 dnevi, in prestopno s 366 dnevi. Prestopna so ona leta, katera se delé s 4 brez ostanka, izvzemši leta, s katerimi se končujejo stoletja (n. pr. 2000, 2100, 2200 itd.); ona bi bila prestopna, katera bi se delila z 9 brez ostanka ali z ostankom 4. Vsa ostala leta bi bila navadna. Na ta način bi odpalo po sedem dnij v vsaki dobi 900 julijanskih let. Srednja vrednost novega nasvetovanega leta je jednaka s solnčnim ali tropskim letom v znesku: 365 dnij, 5 ur, 48 minut in 48 sekund. Iz sedanjega julijanskega koledara je potrebno 13 dnij izpustiti, da bi se zlagalo s časom nicejskega cerkvenega zbora (325. leta).

Fesično pitanje u Kraljevini Dalmaciji. Bilježke i Izprave. U Spljetu. Brzotiskom „Nar. Tiskare“. 1900. — V to knjigo je povzel rajni dr. G. F. Bulat, predsednik dalmatinskega zbora, kratko zgodovino

borbe za narodni jezik v Dalmaciji, da bi namreč njegovi podani zapiski „ravno sedaj, ko je na dnevnem redu jezikovno vprašanje po celi monarhiji, mogli služiti kakor gradivo pri rešenju tega važnega vprašanja, in da bi bilo to rešeno, kakor zahteva pravica in potreba hrvaškega (oziroma tudi slovenskega) naroda.“ Š.

Ruska književnost.

I. Križanovskaja je izdala v Petrogradu roman v dveh delih z naslovom: *Želžnij Kancler drevnago Egipta*, v katerem je opisana zgodovina osvobojenja Egipta izpod 400 letnega jarma Hiksov. — A. I. Svirskij je izdal ravno tam knjigo: *Smertnaja kazn i drugije razskazi*, ki je zbornik raznih večinoma prav dobrih pripovedk, zajetih iz vsakdanjega življenja.

A. Kačanovskij je izdal v Kijevu 1. zv. *Istoriji Serbiji s polovini 14. do konca 15. veka.* — Ravno tam je izdal V. G. Korlenko *Źužno-russkije očerki i portreti* ter *Ukrajinskija bili* (dogodbe). Pisatelj podaje tu javnosti toplo pisane članke o minulosti in sedanjosti Male Rusije, izmed katerih jih je mnogo posvetil pisateljem Levickemu, Borovikovskemu, Ševčenku, Kostomarovu i. dr.

V Petrogradu je izšlo osem zvezkov *Sobranih Sočinenij Vsevoloda Vladimiroviča Krestovskega*, čigar romani se splošno hvalijo. Tam je zagledal beli dan tudi prevod knjige Vernera Bombarta: *Očerki promišlennago razvitija Germaniji.*

Naročniki tednika „Nive“ dobé v tekočem letu brezplačno prilogo *Polnoje sobranije sočinenij N. V. Gogolja.* V prvih zvezkih so priobčene drobne pripovedke, „Taras Bulba“ in pričetek „Mrtvih duš“. — Naročniki ilustrovanega štirinajst dnevnika „Novyj Mir“ dobé za prilogo dvanajst vezanih knjig „Biblioteke ruskih in tujezemskih pisateljev“, med katerimi je šest knjig *Sočinenij I. I. Lazečnikova*, in šest knjig *Sobranih sočinenij Henrika Heina* (z ilustr.) Naročnina znaša za Rusijo 18, za tuje zemlje pa 24 rubljev na leto. Naroča se pri M. O. Volfu v Petrogradu. — Naročniki časopisa „Priroda i ljudi“ dobé brezplačno dvanajst zvezkov „Biblioteke romanov“, in sicer obsegajo prvi trije zvezki *dela Falkenhorsta* (Nežnoje serdce, Tanganajskij lev, Korsar pustyni), ostalih devet pa *zbrane spise A. Lorisa* (Kapitan Trafalgar, Radamehskij karlik, Izgnanniki zemlji, Iskatelji zolota, Atlantida, Rubin Velikago Lamî, Tajna maga, Čerez okean in Naslednik Robinzona). Razven tega dobé še dvanajst ilustrovanih snopičev „Vsemirnago putešestvennika“; a to za ceno 6—8 rubljev na leto. Naroča se pri izdajatelju P. P. Sojkinu v Petrogradu.

Sedaj, ko se toliko razpravlja in piše po časnikih o židih in njih verskih obredih, utegne marsi-

koga zanimati, da se v založbi P. P. Sojkina v Petrogradu dobi popolni ruski prevod židovske svete knjige, ki ji je ime *Talmud*. Prevod je oskrbel orijentalist N. Pereferkovič; obsega 6 zv., vsak po 25—30 tiskanih pol; cena jednega zvezka 2 rublja 50 kop.

Pri tem založniku se tudi dobi *Naučno-enciklopedičeskij slovar* (mali naučni slovník), ki izhaja v snopičih pod uredništvom dra. M. Filippova. Vseh snopičev bo 18, ki stanejo 4 rublje.

Ravnokar je izšel v Petrogradu II. zvezek obširnega dela *Russkij biografičeskij slovar*. Obsega življenjepise o Aleksinskem do Bestužev Rjumin, torej komaj dveh črk alfabeta. Cena 10 rubljev.

Dalje je izšel 107. zv. *Sbornika Imperatorskago Russkago istoričeskago obščestva*. Cena 3 rublji.

Pisatelj N. N. Kaniveckij je izdal v Petrogradu delo: *Iz bylogo Černogoriji* (iz črnogorske prošlosti), cena 1 rubelj; prof. S. F. Platonov pa *Lekciji po ruskoj istoriji*. Cena za tri snopiče 3 r.

V Petrogradu je jelo izhajati obširno pedagoško delo z naslovom: *Načalnoje narodnoje obrazovanije v Rossiji*. Vse delo ima obsegati osem zvezkov in prvi je ravnokar zapustil tiskarno. Urednika tega ogromnega dela, ki stane skupno 25 rubljev, sta G. A. Falbork in V. I. Čarnoluskij. Cena prvega zvezka (posamezno) 6 rubljev.

Koliko se Rusi zanimajo za vse, kar izide dobrega n. pr. v poljski književnosti, o tem nam služi v najboljši dokaz, poleg prevodov H. Sienkiewiczza in Elize Orzeszkowe, tudi *Polnoje sobranije sočinenij Boleslava Prusa* v petih zvezkih. Ravnokar je izšel 4. zv. Cena za vse samo 6 rubljev.

Ljubiteljem ruske književnosti bo ustrezala P. Smirnovskega *Istorija ruskoj literatury devjatnadcatago veka*. Liberaly i konservatory Aleksandrovskej epohi. To zanimivo delo stane le 1 r. 25 k. V snopičih pa izhaja dra. Lemana *Illjustrirannaja istorija sujevėrij i volšebstva ot drevnostej do naših dnej*. Prevod iz nemškega (cena 3 rublje).
i + a.

Časopis.

24. rožnika so praznovali po celem omikanem svetu spomin, da je bil pred 500 leti rojen I v a n G u t e n b e r g v Mogunciji, izumitelj tiskarstva.

Iz Kine so prihajala te dni mnoga poročila o hudi nevarnosti, ki preti Evropcem zlasti v Peking, in o bojih, ki se bijejo blizu Tien-tsina.

Nemškega poslanika bar. pl. Kettelerja v Peking, so umorili.

27. rožnika je nastopila na južnem Štajerskem huda povodenj. Savinja je izstopila in preplavila nižje dele Celja.

Poročila iz Kine so naznanjala, da so evropske čete vzele Tien-tsin.

Angleški admiral Seymour je bil obkoljen od Kitajcev in v veliki nevarnosti. V noči na 26. dan rožnika so ga druge evropske čete osvobodile.

V južni Afriki so bili boji na posameznih krajih, kjer so burske čete napadale Angleže. Tak boj je bil od 24. rožnika blizu Sylvertona tri dni.

30. rožnika je požar v pristanu Hobokenu pri New-Yorku napravil severo-nemškemu Lloydju veliko škodo in ukončal kakih 200 ljudij.

V Kini je dobil princ Tuan vso oblast v roke, cesarja in cesarico-mater je priprl.

30. rožnika se je objavil oklic na II. katoliški shod v Ljubljano.

1. mal srpana se je poročil avstrijski nadvojvoda in cesarski naslednik Franc Ferdinand z grofico Sofijo Chotek v Reichstadtu na Češkem ob splošnem odobravanju avstrijskega prebivalstva, da se je visoki ženin bolj ravnal po svojem srcu kakor po stanovski navadi.

Iz Kine se je poročalo, da ni tam nobene zakonite vlade več.

4. mal. srpana so bili hrvaški romarji, ki so začetkom meseca dospeli v Rim, pri papežu v zaslišanju.

Evropske velesile so sklenile, da pošljejo večje čete v Kino, med njimi najprej Nemčija. Nemški cesar je imel mogočne govore o nemški moči in veljavi na morju in nalogi v Kini. 12.000 vojakov neki pojde v Kino maščevat se za smrt poslanikovo.

V Kini so neki morili Evropce, kristijane, podirali poslopja. Čule so se grozovite stvari, a prav trdnega se ni moglo nič zvedeti. Novic je prihajalo brez števila, ki so si pa jako nasprotovala.

7. mal. srpana je došlo poročilo o veliki bitki med Kitajci na jedni in Rusi in Japonci na drugi strani blizu Pekinga, kjer bi bilo padlo 1000 Kitajcev.

Nekaj pesmij Jurija Vodovnika.¹

2. Pesem od pustnih deklet.

Začnem svet premišljevati,
kako zna ljudi golfati,
enim stri žalost, britkost,
drugim veselje, sladkost.

Vesele so taiste žene,
ko so v tem pustu zaročene,
veselijo se tega največ,
ker ploha jim treba vlačit ni več.

Dekleta bodo žalovale,
ki brez moža so ostale,
imajo strah in tud' trepet,
ker bodo vlačile plohek spet.

Dekleta so se skupaj zbrale,
zavolj ploha svét držale:
stal na miru sem ta čas
slišal sem prav mili glas.

Najstarejša milo zdihne,
žalostno svoj glas povzdigne,
te mlade pa poslušajo,
milo zdaj zdihujejo.

Prav'jo, „Me vboge sestrice,
kaj bo z nami, vboge srotice,
ko nas je zapustil ta svet,
bo treba ploh nam vlačit spet.“

„Jaz sem s'rota mal' še živa,
ker vidim, da bom skor že siva;
vse zaupanje je preč,
moža se ne troštam več.“

„Takrat nimam pač nič žmoha,
kadar mislim si do ploha,
ker prestrašno to ime
men' tak silno k srcu gre.“

„Prej ko bom ploh vleč' začela,
tisočkrat bom omedlela,
bojim se, da bi mi takrat
duša ven ušla skoz vrat.“

„Dekleta kmetov ali s purga
ne bodo proste te nadloge,
ko b' bil oče prav en grof,
bode mogla vlačit ploh.“

Deklete so se objokvale,
ko so pri plohu v strahu stale;
ta stara jim povelje da,
kaj storit' vsaktera 'ma.

Micka, Barbka, Katarinka,
prinesite dva fest štrika;
Urška, Nežka gre z metljoj,
da bi jih gonila ž njoj.

3. Od strupa.

Taisti možje poslušajte,
ki vso frajost ženi date,
da vse po njeni volji gre,
potem pa možam vam gorje.

Žena gre v vas na gostijo,
Na kak furoš, klabasijo,
moža pa doma pusti,
in mu ojstro naroči:

„Najprej hišo boš pomedel,
pólj boš močnik z piskra snedel,
zgodaj pojd' koštrune past',
in var', da kdo ne pride krast'.“

Iz hiše žena kmal' odide,
na misel ji še nekaj pride,
Da v keldri je poln' lonc medu,
in vrne se nazaj domu.

„Imam še nekaj naročiti,
noter v keldri je pokriti
eden polni lon'c strupa,
var', da ne pokusiš ga.

Če le prst v nja pomočiš,
kakor Judež se razpočiš;
vse to moraš dopolniti,
kar ukažem ti storiti.“

Mož je zvesto vse dopolnil,
koštrune je na pašo gonil,
volk mu je bil en'ga vzel,
mož pa stoče, kaj b' začel.

„Ko pride žena, kak bo huda,
praskala me bo brez truda,
pred njenoj šiboj bom prevpil,
ker sem iz lonca strup zavžil.

¹ Jurij Vodovnik je narodni pohorski trubadur, ki je z beraško palico hodil po vaseh in zlagal za kos hruha ali čašo vina pesmice raznih vrst. Njegovih pesmij se je med štajerskim ljudstvom ohranilo sila veliko. Rajni Slomšek celó — tako pravijo — jih je mnogo predelal in izdal. Kar jih tu podajemo, to je nabral g. Vek. Kramaršič, kapelan v Vitanju. Tudi „Pohorski kmet“ na platnicah 7. števil. je delo našega pesnika.

Ko sem strup iz lonca snedel,
potem sem se na post'ljo vlegel,
strah me trese in obup,
ker sem snedel z lonca strup.“

Žena pride domu pijana,
mož pa tam na post'lji jamra;
ojstro ga je vprašala,
„Kak si kaj var'val doma.“

Mož je strahoma povedel,
da je volk koštruna snedel;
žena vpije in regla,
ko de b' b'la obsedena.

Mož pa prosi jo za gnado:
„Imej še potrpljenje z mano,
saj bom že glih skoraj vmrl,
ko sem strup iz lonca snel.“

Žena pravi: „Mož presneti,
kdo je rekel, med požreti,
zdaj ti bom zavila vrat“,
mož pa skoči ven takrat

Zunaj se pod okno vsede
Žena v hiši svojo misel prede,
vlila mu je na glavó
iz štumbra umazano vodó.

Mož pa pravi, „To je sreča,
da ni s tega gromenja toča,
da je taki dež mehak,
to je sreča tauženkrat.“

4. Vitanjski in vojniški mesarji.

Poslušajte, naj povem
zdaj novico vsim ljudem,
kako mesarji v Vitanji meso
kot šretelj trdo kravje za telečje predadó.
„V Cokelburk¹ predati to meso me ni sram“:
tak je d'jal prot' meni flajšar sam

Kupil vendar sem ga, stari Jur',
kuhal sem ga celih osem ur,
pa ga nisem mogel jesti,
moral sem ga z mize nesti,
ker b'lo je trdo kakor konjski rog.
Jaz stari Jurček — čekanov nimam več okrog.

Ko bi le župa pridna bila
za siromaka stariga;
pa kaj — mesar pač nič ne mara,
ta boljše stikeljne za se prišpara
al' pa za domače purgarje,
ko ga vsaki petek jé.

Šumej mu je kravo dal,
ker se je bolezní zbal;
krava stara je že bila,
vse zobe je že zgubila,
tisto je mesar zaklal
k vel'ki noči jo je ven dajal.

Tega jaz ne kupim več,
ko b'ga glih ne jedel neč,
pojdem rajše v mesnice,
tje v Vojnik al' v Konjice;
boljše tam dobim mesú,
od tam ne bom ga dajal psu.

Ljudje, poslušajte me vsi,
kako se v Vojniku godi.
Nazaj ga prinesejo,
„premastno je“, rečjo.
„Norc, bi ga mej bil vzel,
pa b' župce talar več zajel.“

Pritecite kmetje, sam,
priženite vole k nam,
tu so gotovi denarji
pri vojniškim mesarji,
tu se prata tud' dobi,
lahko vsak se preživi.

Kter debele vole 'ma,
naj v Vojnik jih pelja,
za vitanjske mesnice
dobre suhe so telice,
juho stare krave naj sami
flakajo purgarji v Vitanji.

¹ Cokelburk imenuje pesnik svoj rojstni kraj Skomre zato, ker stanovavci te vasi nosijo cokle iz lesa na nogah. Imenujejo se pa tudi Vitanje (Weitenstein) „Cokelpurk“, ker je ta trg največji kraj na južnem Pohorju. Pohorci si delajo cokle sami, in je to obuvalo zelo prikladno za pohorske hribe. Hoja je v coklah malo neprijetna. Ropotajo pa po kamnih tako, kakor bi se čule prazne stope. Izraz o hoji je: coklati, coklariti, kleplariti, n. pr.:

S coklam kleplari,
se malo pošali,
jo prime čez pas,
tak' gresta prot' vas.

Ni lep primer, pa čul sem te besede že večkrat na Pohorju. To je za mladino nekak opomin, ter se ga posebno dekleta sramujejo.